

СТРАТОНОВ В. М.
СОТУЛА О. С.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО **УКРАЇНИ**

— **В ТАБЛИЦЯХ** —

Загальна та Особлива частина

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Систематизований
виклад матеріалу

Таблична форма
подання

Зручно для підготовки
до іспитів та занять

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет Бізнесу і права
Кафедра національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності

Стратонов Василь Миколайович
Сотула Олександр Сергійович

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ : ЗАГАЛЬНА ТА ОСОБЛИВА ЧАСТИНА В ТАБЛИЦЯХ

навчальний посібник

З навчальної дисципліни/освітньої компоненти Кримінальне право
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Право

Івано-Франківськ – 2026

УДК : 343.2/.7(477)(075.8)

Авторський знак С86

Рекомендовано

*вченою радою Херсонського державного університету
(протокол від 26.10. 2026 № 5)*

Відомості про авторів:

Стратонов Василь Миколайович доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

Сотула Олександр Сергійович доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

Рецензенти:

Степаненко Оксана Василівна, докторка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Митрофанов Ігор Іванович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Навчальний посібник «Кримінальне право України: Загальна та Особлива частина в таблицях» представлено у структурованій табличній формі систематизує ключові інститути кримінального права – від поняття кримінального правопорушення, вини, співучасті та обставин, що виключають протиправність діяння, до покарання і звільнення від відповідальності. Особлива частина деталізує склади конкретних кримінальних правопорушень за розділами КК України (проти особи, власності, національної безпеки тощо) із аналізом об'єкта, суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторони, кваліфікуючих ознак.

Видання рекомендоване здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Право, а також може бути використаний викладачами юридичних спеціальностей, як практичний інструмент підготовки до занять, іспитів та кваліфікації кримінальних правопорушень.

УДК: 343.2/.7(477)(075.8)

© В. М. Стратонов – Загальна частина

О. С. Сотула– Особлива частина

01 жовтня 2026 р.

ISBN 978-617-8670-58-0

ВСТУПНЕ СЛОВО

Кримінальне право України як фундаментальна галузь правової системи держави переживає один із найдинамічніших періодів свого розвитку. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України з 24 лютого 2022 року докорінно змінила не лише суспільно-політичну реальність, а й правозастосовну практику у сфері кримінальної юстиції. Законодавець у стислі строки був змушений реагувати на нові виклики, впровадивши до Кримінального кодексу України принципово нові склади кримінальних правопорушень – колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України (ст. 114-1 КК України) та низку інших норм, які потребують невідкладного наукового осмислення та методично виваженого викладення для студентської аудиторії.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває якісна підготовка майбутніх правників, здатних кваліфіковано розмежовувати такі суміжні й водночас принципово різні за юридичною природою склади, як державна зрада, колабораційна діяльність та пособництво державі-агресору, а також правильно застосовувати норми про диверсію, шпигунство, воєнні злочини проти миру та безпеки людства. Поряд із цим не втрачають своєї значущості й «традиційні» інститути Загальної та Особливої частин кримінального права, такі як вчення про склад кримінального правопорушення, вину, співучасть, обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, а також система злочинів проти життя, здоров'я, власності та інших конституційно гарантованих прав людини.

Викладене зумовлює потребу в такому навчальному виданні, яке б поєднувало ґрунтовність наукового аналізу з максимальною доступністю та практичною зорієнтованістю викладу матеріалу, необхідного для якісної підготовки до семінарських занять, заліків, іспитів та кваліфікаційних випробувань. Метою цього навчального посібника є системне, структуроване та водночас компактне викладення теоретичних засад і практичних аспектів кримінального права України, починаючи від загальних інститутів кримінальної відповідальності до детального аналізу конкретних складів кримінальних правопорушень, передбачених усіма розділами Особливої частини Кримінального кодексу України, включно з нормами, що набули особливої актуальності в умовах збройної агресії проти нашої держави.

Для досягнення зазначеної мети автори поставили перед собою такі завдання: розкрити зміст ключових понять та інститутів Загальної частини кримінального права, зокрема, кримінального правопорушення, його складу, стадій вчинення, об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони, співучасті, множинності, обставин, що виключають

кримінальну протиправність діяння, а також системи покарань та звільнення від кримінальної відповідальності; систематизувати за розділами Особливої частини КК України склади конкретних кримінальних правопорушень із детальним аналізом об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони, кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак кожного складу; забезпечити чітке розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень та сформувати практичні навички кваліфікації діянь на підставі викладених правил конкуренції норм; звернути особливу увагу на новітні зміни кримінального законодавства, зумовлені запровадженням в Україні воєнного стану, зокрема на кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України.

Принципова методологічна особливість цього видання полягає у використанні структурованої табличної форми викладення навчального матеріалу. Кожна тема представлена у вигляді системи таблиць, що послідовно розкривають підрозділ (інститут) кримінального права, основні поняття та юридичну сутність відповідного явища, класифікацію, види чи компоненти інституту, правові наслідки, нормативні підстави й примітки (для Загальної частини), а щодо тем Особливої частини, окремо об'єкт, предмет і потерпілого, об'єктивну сторону, суб'єкта та суб'єктивну сторону, а також кваліфікуючі ознаки й заохочувальні норми стосовно кожного складу кримінального правопорушення. Такий підхід дозволяє студенту в короткий проміжок часу отримати цілісне й водночас деталізоване уявлення про кожен інститут кримінального права, уникнути інформаційного перенавантаження, притаманного традиційному текстовому викладенню, та зосередитися на засвоєнні юридично значущих ознак, необхідних для правильної кваліфікації кримінальних правопорушень.

За своєю структурою посібник складається із двох органічно пов'язаних частин. Загальна частина (теми 1–7) висвітлює кримінальне право як галузь права та закон про кримінальну відповідальність, поняття кримінального правопорушення та його склад, об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт й суб'єктивну сторону, інститут співучасті та множинності, обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, звільнення від кримінальної відповідальності й покарання, а також питання судимості та особливостей відповідальності неповнолітніх і юридичних осіб. Особлива частина (теми 8–23) розкриває систему та правила кваліфікації кримінальних правопорушень, а також послідовно, за родовим об'єктом посягання, аналізує конкретні склади кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, життя та здоров'я особи, волі, честі й гідності, статевої свободи та статевої недоторканості, виборчих, трудових та інших особистих прав громадян, власності, у сфері господарської діяльності, проти довілля, громадської безпеки та громадського порядку, у сфері обігу наркотичних засобів, охорони державної таємниці, авторитету органів влади, у сфері службової

діяльності, а також проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Практична цінність посібника обумовлена його зорієнтованістю на реальні потреби здобувачів юридичної освіти. Табличний формат дозволяє використовувати видання не лише як джерело теоретичних знань, а й як зручний інструмент швидкого повторення матеріалу перед іспитом, підготовки до практичних занять, розв'язання задач із кваліфікації кримінальних правопорушень та написання наукових робіт. Наявність чітких правил кваліфікації, прикладів судової практики та посилань на конкретні норми Кримінального кодексу України робить це видання корисним не лише для здобувачів вищої юридичної освіти, а й для аспірантів і викладачів, які здійснюють підготовку фахівців у галузі кримінального права.

Автори висловлюють сподівання, що запропонований навчальний посібник сприятиме глибшому та системному засвоєнню студентами матеріалу кримінального права України, формуванню в них стійких навичок правильної кваліфікації кримінальних правопорушень і, зрештою, підготовці висококваліфікованих правників, здатних гідно виконувати свій професійний обов'язок у складних умовах сьогодення.

Автори щиро вдячні рецензентам видання – Оксані Василівні Степаненко, докторці юридичних наук, доцентці, завідувачці кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», та Ігорю Івановичу Митрофанову, докторові юридичних наук, професору, професору кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського за фахову експертну оцінку рукопису, цінні наукові зауваження та рекомендації, що сприяли підвищенню якості цього навчального посібника

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Кримінальне право як галузь права, закон про кримінальну відповідальність та його дія

Тема 2. Кримінальне правопорушення, його склад та стадії

Тема 3. Суб'єкт кримінального правопорушення та суб'єктивна сторона

Тема 4. Співучасть у кримінальному правопорушенні та множинність

Тема 5. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння

Тема 6. Звільнення від кримінальної відповідальності та покарання

Тема 7. Судимість, заходи щодо неповнолітніх та юридичних осіб

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 8. Система Особливої частини та кваліфікація кримінальних правопорушень

Тема 9. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України

Тема 10. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Тема 11. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

Тема 12. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Тема 13. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Тема 14. Кримінальні правопорушення проти власності

Тема 15. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Тема 16. Кримінальні правопорушення проти довкілля

Тема 17. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Тема 18. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Тема 19. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Тема 20. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Тема 21. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

Тема 22. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Тема 23. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1: Кримінальне право як галузь права, закон про кримінальну відповідальність та його дія

Підрозділ / Інститут	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Правові наслідки, нормативні підстави та примітки
Кримінальне право та його співвідношення із суміжними галузями права	Кримінальне право України становить систему юридичних норм, які визначають, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання або інші заходи застосовуються до осіб, що їх вчинили. Забезпечує охорону найважливіших суспільних відносин від суспільно небезпечних посягань.	Взаємозв'язок із галузями: 1. <i>Конституційне право:</i> КК України ґрунтується на нормах Конституції України; норми прямої дії; охорона конституційного ладу, прав і свобод. 2. <i>Адміністративне право:</i> розмежування за ступенем небезпечності діянь (кримінальні правопорушення проти адміністративних проступків) та видами стягнень. 3. <i>Кримінальне процесуальне право:</i> співвідношення матеріального та процесуального права (порядок розслідування та судового розгляду). 4. <i>Кримінально-виконавче право:</i> встановлює порядок та умови відбування покарань, призначених за вироком суду. 5. <i>Міжнародне право:</i> відповідність чинним міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.	Норми кримінального права не можуть суперечити положенням Конституції України. Визначає коло злочинів і покарань (матеріальна база для процесуальної та виконавчої діяльності). Взаємодіє з криміналістикою (тактика і методика розслідування) та кримінологією (вивчення причин, структури злочинності та профілактика).
Система Кримінального кодексу України	Закон про кримінальну відповідальність є єдиним кодифікованим нормативно-правовим актом, побудованим на системному	Структура КК України: 1. <i>Загальна частина:</i> Розділи I–XVI (Загальні положення; Закон про кримінальну відповідальність; Кримінальне правопорушення; Суб'єкт;	Норми Загальної частини застосовуються сукупно з відповідними статтями Особливої частини. Жодне діяння не може кваліфікуватися без одночасного урахування критеріїв суб'єкта, вини,

	взаємозв'язку норм Загальної та Особливої частин.	Вина; Співучасть; Множинність; Обставини, що виключають діяння; Звільнення від відповідальності; Покарання та його призначення; Звільнення від відбування покарання; Судимість; Інші заходи; Заходи щодо юрисіб; Особливості щодо неповнолітніх). 2. <i>Особлива частина:</i> Розділи I–XX (кодифіковані за родовим об'єктом).	стадій, передбачених Загальною частиною КК.
Дія кримінального закону в часі та зворотна сила (ст. 4, 5 КК)	Злочинність і караність діяння визначаються законом, який діяв на час вчинення діяння. Час вчинення: час вчинення суспільно небезпечної дії або бездіяльності незалежно від часу настання наслідків.	Види законів за дією у часі: 1. <i>Закони, що мають зворотну дію:</i> скасовують кримінальну протиправність, пом'якшують відповідальність або іншим чином поліпшують становище особи. 2. <i>Закони, що не мають зворотної дії:</i> встановлюють караність, посилюють відповідальність чи іншим чином погіршують становище. 3. <i>Закони змішаного змісту:</i> діють зворотно лише в частині пом'якшення або поліпшення.	Конституційна гарантія (ст. 58 КУ): зворотно діє закон, що пом'якшує відповідальність. У разі багаторазової зміни закону з моменту вчинення до моменту судового розгляду обирається найм'якший закон. Закон, що встановлює нову караність, поширюється виключно на діяння після набрання ним чинності.
Час вчинення та закінчення для різних конструкцій складів	Часові межі фактичного виконання дій та моменти завершення юридичного складу визначають застосовний закон.	Класифікація за конструкцією: 1. <i>Формальний склад:</i> час і початок – вчинення діяння; закінчення – момент вчинення дії/бездіяльності. 2. <i>Матеріальний склад:</i> час – вчинення діяння; закінчення – фактичне настання зазначених у диспозиції наслідків. 3. <i>Усічений склад:</i> закінчення винесене на етап готування чи замаху. 4. <i>Триваюче:</i> початок – перша дія, з якої виникає злочинний стан; закінчення	Зміна закону під час вчинення триваючого чи продовжуваного діяння зумовлює застосування нового закону, чинного на момент фактичного припинення протиправного стану чи виконання останнього діяння. Для співучасників відповідальність оцінюється за законом на момент вчинення ними дій.

		– виконання обов'язку, припинення стану, явка чи затримання. 5. <i>Продовжуване</i>: складається з ряду тотожних дій; початок – перший акт, закінчення – останній акт. 6. <i>Співучасть</i>: час – момент дій конкретного співучасника; момент закінчення – вчинення діяння виконавцем.	
Чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі (ст. 6–9 КК)	Встановлює юрисдикційні межі застосування КК України щодо діянь, вчинених в Україні або поза її межами різними категоріями суб'єктів.	Принципи чинності КК у просторі: 1. <i>Територіальний</i>: підлягають усі особи (громадяни, іноземці, апатриди) за діяння на території України. 2. <i>Громадянства (національний)</i>: громадяни України та апатриди з постійним проживанням за межами держави підлягають за КК України, якщо інше не встановлено міжнародними договорами. 3. <i>Космополітичний (універсальний)</i>: іноземці/апатриди без постійного проживання за посягання за межами держави у випадках, передбачених міжнародними договорами. 4. <i>Реальний</i>: іноземці та апатриди за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів проти прав громадян чи інтересів України за кордоном.	Правові наслідки вироку іноземного суду (ст. 9 КК): Може враховуватися при вирішенні питання про рецидив, невідбуте покарання, кваліфікацію нового правопорушення, призначення покарання та звільнення від кримінальної відповідальності.

Тема 2: Кримінальне правопорушення, його склад та стадії

Підрозділ / Інститут	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Правові наслідки, нормативні підстави та примітки
Поняття кримінального правопорушення та його класифікація (ст. 11, 12 КК)	Кримінальним правопорушенням є передбачене КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Не є правопорушенням малозначне діяння (ч. 2 ст. 11 КК).	Класифікація за ступенем тяжкості (ст. 12 КК): <i>Кримінальні проступки:</i> штраф до 3000 НМДГ або інше покарання без позбавлення волі. <i>Невеликої тяжкості (нетяжкі):</i> штраф до 10000 НМДГ або позбавлення волі до 5 років. <i>Тяжкі злочини:</i> штраф до 25000 НМДГ або позбавлення волі до 10 років. <i>Особливо тяжкі злочини:</i> штраф понад 25000 НМДГ, позбавлення волі понад 10 років або довічне позбавлення волі.	Тяжкість правопорушення визначає правила призначення покарання, строки давності, можливість звільнення від кримінальної відповідальності, погашення судимості та застосування спеціальних заходів кримінально-правового характеру.
Склад кримінального правопорушення: елементи та ознаки	Склад кримінального правопорушення – сукупність встановлених кримінальним законом об'єктивних та суб'єктивних ознак, що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як кримінальне правопорушення. Є єдиною підставою кримінальної відповідальності (ст. 2 КК).	Елементи складу: <i>Об'єкт:</i> суспільні відносини під охороною КК. Обов'язковий; факультативні – предмет, потерпілий. <i>Об'єктивна сторона:</i> діяння (обов'язкова ознака); наслідки, причинний зв'язок, час, місце, спосіб, знаряддя (факультативні у формальних складах). <i>Суб'єкт:</i> фізична особа, осудність, вік; факультативні – ознаки спеціального суб'єкта. <i>Суб'єктивна сторона:</i> вина (умисел/необережність); мотив, мета, емоційний стан.	Факультативні ознаки відповідного елемента (наприклад, спосіб чи спеціальна мета), якщо вони прямо включені законодавцем до диспозиції статті Особливої частини, набувають значення обов'язкових ознак основного чи кваліфікованого складу.
Об'єкт кримінального правопорушення	Суспільні відносини, блага та інтереси, які поставлені під охорону закону про	Класифікація об'єктів: <i>За вертикаллю:</i> загальний (уся сукупність	Основний безпосередній об'єкт визначає соціальну сутність складу і його місце в системі Особливої

ння: класифікація	кримінальну відповідальність і на які посягає діяння.	охоронюваних благ); родовий (група однорідних суспільних відносин – основа поділу Особливої частини на розділи); безпосередній (конкретне благо чи інтерес). <i>2. Класифікація безпосереднього об'єкта (за горизонталлю):</i> основний безпосередній об'єкт; додатковий обов'язковий об'єкт; додатковий факультативний об'єкт.	частини КК. Додатковий обов'язковий об'єкт підлягає безумовному встановленню нарівні з основним при багатооб'єктних складах (наприклад, розбій – ст. 187 КК).
Стадії кримінального правопорушення (ст. 13–16 КК)	Етапи реалізації умисного злочинного діяння, що розрізняються за ступенем здійснення злочинного наміру та фактично виконаними діями.	Види стадій: 1. <i>Закінчене:</i> виконано всі ознаки складу, передбаченого статтею Особливої частини. 2. <i>Готування (ст. 14 КК):</i> підшукування, пристосування засобів/знарядь, змова, підшукування співучасників, усунення перешкод або інше створення умов. 3. <i>Замах (ст. 15 КК):</i> безпосереднє вчинення дії/бездіяльності, спрямованої на вчинення діяння, якщо воно не доведено до кінця з незалежних причин.	Кримінальна відповідальність: Готування до нетяжкого злочину не тягне кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК). Кваліфікація замаху здійснюється з обов'язковим посиланням на ч. 2 (закінчений замах) чи ч. 3 (незакінчений замах) ст. 15 та статтю Особливої частини.
Види замаху та непридатний замах	Ступінь виконання запланованих винним дій та об'єктивна можливість настання наслідків.	Види замаху: 1. <i>Закінчений замах:</i> особа виконала всі дії, які вважала необхідними, але результат не настав з незалежних причин. 2. <i>Незакінчений замах:</i> особа не виконала всіх необхідних дій через раптові незалежні обставини. 3. <i>Непридатний замах:</i> – на непридатний об'єкт (діяння щодо трупа, відсутність предмету на місці);	Відповідальність за непридатний замах настає на загальних засадах кваліфікації замаху (за спрямованістю умислу), якщо діяння не є абсолютно очевидним проявом забобонності чи незначності (малозначність – ч. 2 ст. 11 КК).

		– з непридатними засобами (несправна зброя, неотруйні дози).	
Добровільна відмова при незакінченому правопорушенні (ст. 17 КК)	Остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.	Ознаки добровільної відмови: 1. <i>Добровільність</i> (за власним внутрішнім рішенням, а не через непереборні фізичні перешкоди). 2. <i>Остаточність</i> (повна відмова від вчинення, а не відкладення на більш сприятливий час). 3. <i>Усвідомлення можливості</i> закінчити діяння.	Особа не підлягає кримінальній відповідальності за ст. 14 чи 15 КК. Вона відповідає лише у тому разі, якщо фактично вчинене нею до моменту добровільної відмови діяння вже самостійно містить склад іншого кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 17 КК).

Тема 3: Суб'єкт кримінального правопорушення та суб'єктивна сторона

Підрозділ / Інститут	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Правові наслідки, нормативні підстави та примітки
Суб'єкт кримінального правопорушення: поняття та вік (ст. 18, 22 КК)	Фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до закону може наставати кримінальна відповідальність.	Вікові категорії суб'єкта: <i>Загальний вік:</i> 16 років до моменту вчинення діяння. <i>Знижений вік (з 14 років, ч. 2 ст. 22 КК):</i> ст. 113, 115–117, 121, 122, 147, 152, 153, 185–187, 189, 194 (ч. 2), 257, 258, 262, 277, 278, 289 (ч. 2, 3), 296, 308, 348, 379, 400 тощо. <i>Підвищений (спеціальний):</i> 18 років (втягнення неповнолітніх – ст. 304 КК), 25 років (судді – ст. 375 КК).	Спеціальний суб'єкт характеризується додатковими обов'язковими ознаками (службова особа, медичний працівник, військовозобов'язаний тощо). Відсутність спеціальної ознаки унеможливорює кваліфікацію за відповідною статтею для виконавця.
Осудність, неосудність та обмежена осудність (ст. 19, 20 КК)	Стан психічного здоров'я особи на момент вчинення діяння, що зумовлює її здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними.	Критерії юридичних станів: <i>Осудність:</i> здатність повно усвідомлювати діяння та керувати ним. <i>Неосудність (ч. 2 ст. 19 КК):</i> нездатність усвідомлювати дії або керувати ними через хворобу. Критерії: медичний (хронічна хвороба, тимчасовий розлад, недоумство, інший стан) + юридичний (інтелектуальний або вольовий дефект). <i>Обмежена осудність (ст. 20 КК):</i> нездатність повною мірою усвідомлювати дії чи керувати ними через психічний розлад.	Правові наслідки: Осудна особа несе відповідальність. Неосудна особа звільняється від відповідальності; судом призначаються примусові заходи медичного характеру. Обмежена осудність враховується судом при призначенні покарання та може тягти застосування заходів медичного характеру.
Поняття, форми та зміст вини (ст. 23 КК)	Психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її суспільно небезпечних наслідків, виражене у формі умислу або необережності.	Компоненти змісту вини: <i>Інтелектуальний:</i> усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння та передбачення настання наслідків. <i>Вольовий:</i> спрямування зусиль розуму і волі на	Принцип суб'єктивного ставлення у вину: об'єктивне ставлення у вину (відповідальність без вини за сам факт заподіяння шкоди) заборонено законом. Змішана вина властива складам із похідними

		настання наслідків (бажання, свідоме припущення) або відвернення/зневага ними. Форми вини: умисна, необережна, змішана (подвійна).	наслідками (ч. 2 ст. 121 КК тощо).
Види умислу та необережності (ст. 24, 25 КК)	Законодавче розмежування ступеня усвідомлення та спрямованості волі правопорушника.	Види умислу (ст. 24 КК): 1. <i>Прямий:</i> усвідомлював характер, передбачав наслідки і бажав їх настання. 2. <i>Непрямий:</i> усвідомлював характер, передбачав наслідки, не бажав, але свідомо припускав їх. Види необережності (ст. 25 КК): 1. <i>Самовпевненість:</i> передбачав можливість наслідків, але легковажно розраховував на їх відвернення. 2. <i>Недбалість:</i> не передбачав наслідків, хоча повинен був і міг їх передбачити.	Додаткова доктринальна класифікація умислу: заздалегідь обдуманий та раптовий (у т.ч. афективний – ст. 116 КК); визначений (простий або альтернативний) та невизначений. Непрямий умисел виключає готування та замах.
Юридична та фактична помилка: види та правила оцінки	Неправильне уявлення суб'єкта про юридичні або фактичні властивості вчинюваного ним діяння.	Види помилок: 1. <i>Юридична помилка:</i> щодо протиправності (уявний злочин або незнання заборони), юридичної кваліфікації або виду покарання. 2. <i>Фактична помилка:</i> – в об'єкті посягання (замах на заплановане); – у предметі / особі потерпілого (рівноцінний – не впливає; нерівноцінний – замах); – у причинному зв'язку (за загальним правилом не впливає); – у наслідках (кваліфікація за умислом).	Правила кваліфікації: Уявний злочин виключає кримінальну відповідальність. Помилка у забороні не звільняє від кримінальної відповідальності. Фактична помилка в об'єкті зумовлює кваліфікацію замаху за статтями 15 і спрямованістю первинного умислу.

Тема 4: Співучасть у кримінальному правопорушенні та множинність

Підрозділ / Інститут	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Правові наслідки, нормативні підстави та примітки
Поняття, форми співучасті та види співучасників (ст. 26–28 КК)	Співучасть є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення (двох або більше) у вчиненні умисного діяння.	Види співучасників (ст. 27 КК): <i>Виконавець (співвиконавець):</i> безпосередньо вчиняє злочин або використовує неосудних/малолітніх. <i>Організатор:</i> організував, керував підготовкою/вчиненням, створив групу або фінансував її. <i>Підбурювач:</i> схилив співучасника (умовлянням, підкупом, погрозою, обманом). <i>Пособник:</i> надав засоби, поради, усунув перешкоди або заздалегідь обіцяв приховати сліди/майно.	Кваліфікація дій організатора (ч. 3 ст. 27), підбурювача (ч. 4 ст. 27), пособника (ч. 5 ст. 27) обов'язково здійснюється з посиланням на відповідну частину ст. 27 та норму Особливої частини. Виконавець кваліфікується без посилань на ст. 27.
Форми співучасті та злочинні об'єднання (ст. 28 КК)	Рівень організованості, узгодженості дій та розподілу функціональних ролей між суб'єктами злочину.	Форми злочинних об'єднань: <i>Група осіб:</i> 2+ виконавці без попередньої змови. <i>Група за попередньою змовою:</i> 2+ особи домовилися до початку вчинення діяння. <i>Організована група:</i> 3+ особи, попередня зорганізованість, стійкість, єдиний план, розподіл ролей. <i>Злочинна організація:</i> 5+ осіб, ієрархічність, стійкість, мета – тяжкі/особливо тяжкі діяння або координація злочинності.	Організатор організованої групи чи організації несе відповідальність за всі злочини групи, охоплені його умислом. Учасники відповідають за всі злочини, у підготовці чи вчиненні яких брали участь, незалежно від конкретної виконуваної ролі.
Екссес виконавця та добровільна відмова співучасників	Вчинення виконавцем діяння, яке не охоплювалося спільним умислом інших учасників	Умови добровільної відмови співучасників: <i>Виконавець:</i> не вчинив задумане.	За екссес виконавця інші співучасники кримінальній відповідальності не підлягають.

(ст. 31 КК)	(ексцес), або припинення участі співучасника.	2. <i>Організатор / підбурювач</i>: зобов'язані відвернути вчинення діяння або вчасно повідомити органи влади. 3. <i>Пособник</i>: припиняє допомогу чи усуває створені умови до початку виконання діяння.	У разі відмови організатора/підбурювача без відвернення діяння правові наслідки оцінюються лише як обставина, що пом'якшує покарання.
Причетність до кримінального правопорушення	Діяння, пов'язане з кримінальним правопорушенням, але не визнане співучастю через відсутність спільності умислу до закінчення діяння.	Види причетності: 1. <i>Заздалегідь не обіцяне приховування</i>: приховування злочинця, слідів або майна (ст. 198, 396 КК). 2. <i>Неповідомлення про злочин</i>: неповідомлення органів влади про відоме правопорушення. 3. <i>Потурання</i>: невжиття заходів особою, яка зобов'язана була припинити злочин за службовим обов'язком.	Приховування утворює самостійний склад злочину тільки у прямо передбачених законом випадках (ст. 198, 396 КК). Заздалегідь обіцяне приховування визнається інтелектуальним пособництвом за ч. 5 ст. 27 КК. Неповідомлення кримінально каране лише за спеціальними статтями КК.
Форми множинності: повторність, сукупність та рецидив (ст. 32–34 КК)	Вчинення однією особою двох або більше кримінальних правопорушень, за жодне з яких її не було звільнено від відповідальності.	Форми множинності: 1. <i>Повторність (ст. 32)</i>: вчинення 2+ діянь, передбачених тією самою статтею або різними статтями за прямої вказівки в Особливій частині. 2. <i>Сукупність (ст. 33)</i>: вчинення 2+ діянь, передбачених різними статтями КК, без судимості за жоден з них. Ідеальна та реальна. 3. <i>Рецидив (ст. 34)</i>: вчинення нового умисного злочину особою, яка має незняту або непогашену судимість за умисний злочин.	Множинність є підставою спеціальних правил призначення покарання (ст. 70, 71 КК). Повторність і рецидив слугують кваліфікуючими ознаками багатьох складів або визнаються загальними обтяжуючими обставинами за ст. 67 КК.

Тема 5: Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння

Підрозділ / Інститут	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Правові наслідки, нормативні підстави та примітки
Необхідна оборона та перевищення її меж (ст. 36 КК)	Дії, вчинені з метою захисту охоронюваних прав особи, суспільства або держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння нападнику необхідної і достатньої шкоди.	Перевищення меж оборони (ч. 3): Умисне заподіяння нападнику тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Випадки правомірного застосування зброї/засобів незалежно від наслідків (ч. 5 ст. 36 КК): 1) напад озброєної особи; 2) напад групи осіб; 3) відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло/приміщення.	Кримінальна відповідальність за перевищення меж оборони настає виключно у випадках, передбачених ст. 118 (вбивство) та ст. 124 (тяжкі тілесні) КК України. Шкода, заподіяна в стані душевного хвилювання через напад, що позбавило змоги оцінити обстановку, виключає кримінальну відповідальність.
Уявна оборона та її правові наслідки (ст. 37 КК)	Заподіяння шкоди за обставин, коли реального посягання не було, і особа помилково припускала його наявність, неправильно оцінивши обстановку.	Правові варіанти оцінки: 1. Особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковість: відповідальність виключається (прирівнюється до необхідної оборони). 2. Особа не усвідомлювала, але перевищила межі реального захисту: відповідальність як за перевищення оборони (ст. 118, 124 КК). 3. Особа не усвідомлювала, але повинна була і могла усвідомлювати відсутність посягання: відповідальність за необережний злочин (ст. 119, 128 КК).	Якщо особа в умовах уявної оборони не заподіяла нападнику смерті чи тяжких тілесних ушкоджень і діяла в межах припустимого за реального посягання, відповідальність повністю виключається.
Затримання особи, що вчинила правопорушення (ст. 38 КК)	Дії потерпілого чи інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання винного	Перевищення заходів затримання: умисне заподіяння особі тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці	Відповідальність за перевищення заходів затримання настає лише за ст. 118 (вбивство) та ст. 124 (тяжке тілесне) КК. Заподіяння меншої шкоди

	та доставлення органам влади.	затримання.	(середньої або легкої тяжкості) не тягне відповідальності.
Крайня необхідність та фізичний/психічний примус (ст. 39, 40 КК)	Заподіяння шкоди для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує охоронюваним правам, якщо цю небезпеку не можна було усунути іншими засобами.	Критерії крайньої необхідності: 1. Невідворотність небезпеки іншими шляхами. 2. Заподіяна шкода має бути меншою, ніж відвернена шкода. Примус (ст. 40 КК): – <i>Непереборний фізичний примус</i>: особа повністю позбавлена волі дій – відповідальність виключається; – <i>Психічний / переборний фізичний</i>: оцінюється за правилами крайньої необхідності.	Перевищення меж крайньої необхідності тягне відповідальність на загальних засадах і визнається обставиною, яка обов'язково пом'якшує покарання (п. 9 ч. 1 ст. 66 КК). Не можна зберігати власне життя за рахунок чужого життя.
Виконання наказу, виправданий ризик, спеціальне завдання (ст. 41–43 КК)	Заподіяння шкоди в ситуаціях виконання обов'язкових суспільних дій, проведення досліджень або оперативно-розшукових заходів.	Види обставин: 1. <i>Виконання наказу (ст. 41)</i>: виконання законного наказу виключає караність. Виконання явно злочинного наказу карається. 2. <i>Діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42)</i>: виправданий ризик для досягнення значної суспільно корисної мети. 3. <i>Виконання спеціального завдання (ст. 43)</i>: вимушене заподіяння шкоди під час участі в організованій групі під прикриттям.	Обмеження та покарання: Ризик не є виправданим, якщо завідомо створював загрозу для життя багатьох людей чи екологічної катастрофи. Особа, яка виконувала спеціальне завдання, за вчинення умисного тяжкого/особливо тяжкого діяння не карається довічно, а строк зменшується на 1/2.

Тема 6: Звільнення від кримінальної відповідальності та покарання

Підрозділ / Інститут	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Правові наслідки, нормативні підстави та примітки
Звільнення від кримінальної відповідальності: загальні види (ст. 44–48 КК)	Відмова держави від застосування кримінально-правових заходів репресії щодо особи, яка вчинила діяння, за наявності передбачених законом умов.	Види звільнення за Розділом IX: <i>Дійове каяття (ст. 45):</i> вперше нетяжкий злочин; щире розкаяння, сприяння розкриттю, відшкодування збитків. <i>Примирення з потерпілим (ст. 46):</i> вперше нетяжкий; примирення, відшкодування шкоди. <i>Передача на поруки (ст. 47):</i> вперше нетяжкий; щире каяття, клопотання колективу. <i>Зміна обстановки (ст. 48):</i> діяння або особа втратили суспільну небезпечність.	Відбувається виключно до винесення обвинувального вироку суду. Особа в усіх випадках визнається такою, що не має судимості. Зазначені види не застосовуються у разі вчинення корупційних кримінальних правопорушень.
Строки давності притягнення до відповідальності (ст. 49 КК)	Закінчення встановлених законом строків після вчинення діяння, що унеможливорює притягнення особи до кримінальної відповідальності.	Диференціація строків (ст. 49 КК): – 2 роки – кримінальний проступок або злочин з покаранням менш суворим за обмеження волі; – 3 роки – нетяжкий злочин з обмеженням або позбавленням волі; – 5 років – нетяжкий злочин з позбавленням волі до 5 років; – 10 років – тяжкий злочин; – 15 років – особливо тяжкий злочин.	Зупинення перебігу: ухилення від слідства чи суду. Переривання перебігу: вчинення нового злочину до закінчення строків. Давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти миру та безпеки людства (ст. 437–439, ч. 1 ст. 442 КК).
Система та класифікація покарань (ст. 51–64 КК)	Захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною, і полягає у передбаченому	Класифікація за порядком призначення (ст. 52): <i>Основні покарання:</i> громадські роботи (60–240 год), виправні роботи (6 міс – 2 роки), службові	Конфіскація майна встановлюється виключно за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, злочини проти нацбезпеки або громадської безпеки і лише якщо це прямо

	законом обмеженні прав і свобод засудженого.	обмеження, арешт (1–6 міс), обмеження волі (1–5 років), тримання в дисбаті, позбавлення волі (1–15 років), довічне позбавлення волі. 2. <i>Додаткові покарання:</i> позбавлення звання/рангу, конфіскація майна. 3. <i>Змішані покарання:</i> штраф, позбавлення права обіймати певні посади.	вказано в статті Особливої частини. Довічне позбавлення волі не призначається жінкам у стані вагітності та особам старше 65 років.
Загальні засади та спеціальні правила призначення покарання (ст. 65–73 КК)	Критерії справедливої індивідуалізації примусу з урахуванням ступеня небезпечності діяння, особи винного та обставин.	Правила та пом'якшення: 1. <i>Призначення за стадії (ст. 68 КК):</i> готування – не більше 1/2, замах – не більше 2/3 максимального строку санкції. 2. <i>Більш м'яке покарання (ст. 69 КК):</i> перехід нижче нижчої межі або на інший вид покарання за наявності кількох пом'якшуючих обставин. 3. <i>Складання покарань (ст. 70, 71 КК):</i> за сукупністю злочинів та сукупністю вироків (поглинання або складання).	Співвідношення при переведенні покарань (ч. 1 ст. 72 КК): 1 день позбавлення волі = 1 день тримання в дисбаті = 1 день арешту = 2 дні обмеження волі = 3 дні службового обмеження чи виправних робіт = 8 годин громадських робіт.
Звільнення від відбування покарання з випробуванням та за строками давності (ст. 75, 80 КК)	Форма звільнення від реального відбування покарання під умовою належної поведінки або внаслідок тривалого невиконання вироку.	Умови інститутів: 1. <i>З випробуванням (ст. 75 КК):</i> при призначенні позбавлення волі до 5 років, виправних робіт тощо. Іспитовий строк – від 1 до 3 років. Покладаються обов'язки за ст. 76 КК. 2. <i>Давність виконання вироку (ст. 80 КК):</i> строки від 2 до 15 років залежно від тяжкості покарання та категорії злочину.	Наслідки порушення умов випробування: Систематичне невиконання обов'язків чи правопорушення ведуть до направлення для відбування покарання. Вчинення нового кримінального правопорушення протягом іспитового строку тягне призначення покарання за правилами сукупності вироків (ст. 71 КК).

Тема 7: Судимість, заходи щодо неповнолітніх та юридичних осіб

Підрозділ / Інститут	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Правові наслідки, нормативні підстави та примітки
Поняття, строки та наслідки судимості (ст. 88–90 КК)	Правовий стан особи, який виникає з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і триває до моменту його погашення або зняття судом.	Строки погашення судимості (ст. 89 КК): – випробування (ст. 75) – після завершення іспитового строку; – штраф до 3000 НМДГ, громадські/виправні роботи, арешт – 1 рік; – обмеження волі чи позбавлення волі за нетяжкий злочин – 2 роки; – позбавлення волі за нетяжкий злочин – 3 роки; – позбавлення волі за тяжкий злочин – 6 років; – позбавлення волі за особливо тяжкий – 8 років.	Наслідки судимості: <i>Кримінально-правові:</i> є базою для визнання повторності та рецидиву, перешкоджає звільненню від кримінальної відповідальності. <i>Загальноправові:</i> обмеження у доступі до держслужби, суддівських/правоохоронних посад, військової служби та права володіння зброєю.
Примусові заходи медичного характеру (ст. 92–95 КК)	Заходи лікувального характеру, що призначаються судом до осіб, які вчинили діяння у стані неосудності чи захворіли до вироку/під час відбування покарання.	Види медичних заходів: - Надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку. - Госпіталізація до психіатричного закладу зі звичайним наглядом. - Госпіталізація з посиленням наглядом (не пов'язані з посяганням на життя). - Госпіталізація із суворим наглядом (посягання на життя, особлива небезпека).	При зміні стану здоров'я на краще або одужанні заходи скасовуються судом. Особи, які захворіли після вчинення злочину, після повного одужання можуть підлягати покаранню на загальних підставах за вирахуванням часу лікування (ст. 84, 95 КК).
Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (Розділ XIV-1 КК)	Спеціальні квазікримінальні заходи, які застосовуються судом до підприємств, установ чи організацій за вчинення їхніми уповноваженими	Види заходів: <i>Штраф (основний):</i> кратний вигоді або у твердих межах від 5000 до 70000 НМДГ залежно від категорії діяння. <i>Ліквідація (основний):</i> за діяння за статтями 109, 110,	Заходи можуть застосовуватися лише за наявності підстав, передбачених ст. 96-3 КК (вчинення злочину від імені та в інтересах юрособи її уповноваженим представником). Не поширюються на державні

	особами визначених злочинів.	113, 258–258-5, 260, 436–438, 442, 447 КК тощо. <i>3. Конфіскація майна (додатковий):</i> застосовується виключно у разі ліквідації юридичної особи.	органи та органи місцевого самоврядування.
Особливості відповідальності та покарання неповнолітніх (Розділ XV КК)	Спеціальний пільговий правовий режим щодо осіб, які вчинили правопорушення у віці від 14 до 18 років.	Види покарань для неповнолітніх (ст. 98 КК): – штраф (лише за наявності власного доходу до 500 НМДГ); – громадські роботи (30–120 год, не більше 2 год/день); – виправні роботи (2 міс – 1 рік, відрахування 5–10%); – арешт (15–45 діб, лише з 16 років); – позбавлення волі (від 6 міс до 10 років; за вбивство – до 15 років).	Пільгові інститути: Звільнення від відповідальності чи покарання із застосуванням виховних заходів (застереження, обмеження дозвілля, спецшколи до 3 років – ст. 105 КК). Скорочені строки давності притягнення та відбування покарання (від 2 до 10 років). Скорочені строки погашення судимості (від 1 до 5 років).

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 8: Система Особливої частини та кваліфікація кримінальних правопорушень

Підрозділ	Основні поняття та юридична сутність	Класифікація / Види / Компоненти	Нормативні приклади та підстави	Правила кваліфікації та примітки
Система Особливої частини кримінального права України	Система Особливої частини кримінального права – це науково обґрунтоване розміщення норм, які встановлюють відповідальність за різні кримінальні правопорушення по певних групах (розділах) залежно від спільності родового об’єкта та залежно один від одного всередині кожної групи.	Види норм в Особливій частині (за змістом): 1. Заборонні норми – забороняють певні суспільно небезпечні діяння під загрозою застосування покарання за їх вчинення. 2. Роз’яснювальні норми – розкривають значення деяких понять і термінів, що вживаються у кримінальному законі. 3. Заохочувальні норми – встановлюють умови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення конкретних кримінальних правопорушень.	Приклади за видами норм: Заборонні: ч. 1 ст. 115 КК України (абсолютна більшість норм Особливої частини). Роз’яснювальні: Примітка до ст. 185 КК України (розкриває зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак). Заохочувальні: ч. 3 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 6 ст. 255, ч. 3 ст. 258-4, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311 КК України.	Норми Особливої частини кодифіковані за єдиним критерієм – родовим об’єктом посягання (розділи I–XXX Особливої частини КК). Заборонні норми складають ядро Особливої частини, тоді як роз’яснювальні слугують інструментом тлумачення, а заохочувальні стимулюють позитивну поведінку особи.

Кваліфікація кримінальних правопорушень: Поняття та структура	Кваліфікація кримінальних правопорушень – це кримінально-правова оцінка вчиненого діяння на підставі встановлення та юридичного закріплення повної відповідності (тотожності) його ознак з ознаками відповідного складу кримінального правопорушення, визначеного відповідною нормою Особливої частини КК України, та правове закріплення цього у встановленій законом формі.	Основні компоненти юридичного закріплення результатів кваліфікації: 1. Виклад фактичних обставин кримінального провадження; 2. Складання формули кваліфікації; 3. Юридичне формулювання підозри (обвинувачення); 4. Обґрунтування кваліфікації. Види кваліфікації за суб'єктом: Офіційна (процесуальна) – здійснюється слідчим, прокурором, суддею; Неофіційна (наукова/доктринальна, навчальна).	Нормативна основа кваліфікації: Норми Загальної частини КК (щодо понять складу, стадій, співучасті); Норми Особливої частини КК (статті, частини, пункти); Процесуальні акти (повідомлення про підозру, обвинувальний акт, вирок суду).	Кваліфікація є встановленням тотожності між фактичними обставинами справи та юридичною конструкцією складу злочину. Формула кваліфікації повинна містити точні посилання на статтю, частину та пункт КК України.
Основні правила кваліфікації кримінальних правопорушень (Правила 1–5)	Загальні засади співвіднесення фактичних і юридичних ознак та розмежування складів кримінальних правопорушень.	Правила 1–5: 1. Відповідність ознак: усі фактичні ознаки вчиненого повинні відповідати юридичним ознакам складу правопорушення. 2. Відмежування від суміжних складів: ознаки конкретного правопорушення повинні бути відокремлені від суміжних складів. 3. Повнота місткості: застосовується норма, яка найбільш повно містить ознаки діяння. 4. Конкуренція норм: при конкуренції загальної та спеціальної норм застосовується спеціальна норма. 5. Пріоритет за ступенем тяжкості: кваліфікований склад має пріоритет перед основним, а особливо кваліфікований – перед кваліфікованим і поглинає його.	Правові підстави та приклади: При конкуренції загальної і спеціальної норм (наприклад, умисне вбивство службової особи чи правоохоронця) застосовується спеціальна норма (ст. 348 КК проти ст. 115 КК). Ч. 2 ст. 115 КК (особливо кваліфікований склад) поглинає ч. 1 ст. 115 КК.	Правила 1–3 забезпечують дотримання принципу законності та об'єктивності кваліфікації. Правило 4 розв'язує проблему конкуренції норм на користь спеціальної норми. Правило 5 унеможливорює подвійне інкримінування того самого обтяжуючого фактора.

Основні правила кваліфікації кримінальних правопорушень (Правила 6–9)	Спеціальні правила кваліфікації при ускладнених об'єктах, способах, стадіях вчинення та формах вини	Правила 6–9: 6. Додатковий об'єкт та сукупність: якщо шкода додатковому об'єкту є способом/складовою посягання на основний – кваліфікується як один злочин; якщо шкода заподіюється факультативно – як сукупність. 7. Спосіб вчинення: спосіб не утворює сукупності, якщо він є обов'язковою, необхідною ознакою складу. 8. Поглинання стадій: кожна наступна стадія поглинає попередню (закінчений злочин поглинає замах, замах поглинає готування). 9. Поглинання форм вини: умисел завжди поглинає необережність, а вищий ступінь вини поглинає нижчий.	Правові підстави та приклади: Розбій (ст. 187 КК): заподіяння насильства є способом заволодіння майном і охоплюється ст. 187 КК. Стадії: вчинення закінченого злочину кваліфікується за статтею Особливої частини без посилання на ст. 15 КК. Співучасть: норма про співучасть у більш тяжкому злочині має перевагу над самостійною менш тяжкою нормою.	Правило 6 і 7 розмежовують одиничний склад від реальної чи ідеальної сукупності правопорушень. Правило 8 відображає принцип оцінки діяння за кінцевим результатом реалізації злочинного умислу. Правила 9 забезпечує точну суб'єктивну та рольову кваліфікацію дій винного.
---	--	--	--	--

Тема 9: Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 109 КК України Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній об'єкт: внутрішня безпека України у сферах функціонування конституційного ладу та діяльності державної влади. Конституційний лад: встановлені Конституцією повноваження народу, суверенітет, цілісність, права і свободи громадян, порядок діяльності органів влади. Державна влада: система сформованих за Конституцією органів глави держави, законодавчої, виконавчої та судової влади.	Альтернативні форми діяння: 1) Насильницькі дії щодо конституційного ладу (захоплення важливих державних об'єктів) чи державної влади (застосування/погроза зброї чи сили); 2) Змова про вчинення таких дій (угода між 2+ особами); 3) Публічні заклики до таких дій (відкрите звернення до невизначеного кола осіб); 4) Розповсюдження матеріалів із закликами (на будь-якому носії). Конструкція складу: Усичений склад – закінчений з моменту вчинення дій або змови (на стадії готування/замаху).	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа з 16 років. За ч. 3 – спеціальний (представник влади). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Обов'язкова ознака: мета – насильницька зміна чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади. Мотив: на кваліфікацію не впливає.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 109 КК): - особою, яка є представником влади; - повторно (ст. 32 КК); - організованою групою (ч. 3 ст. 28 КК); - з використанням засобів масової інформації (ЗМІ). Заходи щодо юросіб: за вчинення дій передбачено застосування заходів кримінально-правового характеру (п. 4 ч. 1 ст. 96-3 КК).
Ст. 111 КК України Державна зрада	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній об'єкт: зовнішня безпека (суверенітет, територіальна цілісність, обороноздатність) та внутрішня безпека (економічна, інформаційна сфера).	Діяння: активна поведінка (дія) або бездіяльність. Форми (способи) вчинення: 1) Перехід на бік ворога в період збройного конфлікту (вступ до збройних сил/поліції ворога, надання засобів агентам); 2) Шпигунство громадянином України (передача/збирання держтаємниці); 3) Надання іноземній державі/організації допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (загальна форма).	Суб'єкт: спеціальний – фізична осудна особа з 16 років, яка є громадянином України. Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Мета: завдання шкоди суверенітету, територіальній цілісності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Мотив: на кваліфікацію не впливає.	Кваліфікуюча ознака (ч. 2 ст. 111 КК): діяння, вчинені в умовах воєнного стану. Заохочувальна норма (ч. 3 ст. 111 КК): звільняється від відповідальності громадянин України, який: 1) на

		Конструкція складу: Формальний склад – вважається закінченим з моменту вчинення дій незалежно від реальної шкоди.		виконання завдання іноземної держави жодних дій не вчинив; 2) добровільно заявив органам влади про свій зв'язок та отримане завдання.
Ст. 111-1 КК України Колабораційна діяльність	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній об'єкт: зовнішня та внутрішня безпека (суверенітет, функціонування органів державної влади, освітня, господарська, інформаційна та військова сфера).	Різноманітні форми діяння (ч. 1–7): - ч. 1: публічне заперечення збройної агресії рф, заклики до підтримки дій агресора, співпраці чи невизнання суверенітету (в т.ч. в Інтернеті/ЗМІ); - ч. 2: добровільне зайняття посади, не пов'язаної з організаційно-розпорядчими/адміністративно-господарськими функціями, в окупаційних органах; - ч. 3: пропаганда у закладах освіти чи впровадження освітніх стандартів агресора; - ч. 4: передача ресурсів формуванням агресора або господарська діяльність у взаємодії з агресором; - ч. 5: зайняття керівних посад в окупаційній адміністрації, обрання до окупаційних органів, організація/проведення незаконних виборів/референдумів; - ч. 6: організація/проведення політичних заходів, інформаційна діяльність у співпраці з агресором; - ч. 7: посади в окупаційних судових/правоохоронних органах, участь у збройних формуваннях агресора, допомога їм у боях проти ЗСУ. Конструкція складу:	Суб'єкт: спеціальний – фізична осудна особа з 16 років, яка є громадянином України (для посадових/освітніх/військових складів – додаткові ознаки спеціального суб'єкта). Суб'єктивна сторона: прямий умисел.	Кваліфікований склад (ч. 8 ст. 111-1 КК): діяння частин 5–7, що призвели до загибелі людей (хоча б однієї) або інших тяжких наслідків. Примітка 4: тяжкі наслідки у ч. 8 = шкода, що в 1000 і більше разів перевищує НМДГ. Заходи щодо юр. осіб: застосовуються заходи кримінально-правового характеру (ст. 96-3 КК).

		переважно формальний склад.		
Ст. 111-2 КК України Пособництво державі-агресору	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній об'єкт: зовнішня та внутрішня безпека (суверенітет, територіальна цілісність, обороноздатність, економічна та інформаційна сфера).	Діяння: умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації. Способи вчинення: 1) Реалізація чи підтримка рішень та/або дій держави-агресора, її збройних формувань чи окупаційної адміністрації; 2) Добровільний збір, підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів представникам агресора. Конструкція складу: Формальний склад.	Суб'єкт: спеціальний – фізична осудна особа з 16 років, яка є громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства (за винятком громадян держави-агресора). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Обов'язкова мета: завдання шкоди Україні.	Відмежування від ст. 111 КК (державна зрада): ст. 111-2 КК застосовується за відсутності ознак державної зради чи колабораційної діяльності. Суб'єктне розмежування: суб'єктами пособництва державі-агресору можуть бути також іноземці та особи без громадянства (крім громадян РФ).
Ст. 113 КК України Диверсія	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній об'єкт: економічна безпека та обороноздатність України. Предмет: об'єкти важливого народногосподарського чи оборонного значення, докілья (повітря, вода, ґрунти, флора/фауна).	Альтернативні форми діяння: 1) Вчинення вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння шкоди здоров'ю, зруйнування чи пошкодження важливих об'єктів; 2) Дії, спрямовані на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій (людей), епізоотій (тварин), епіфітотій (рослин). Конструкція складу: Усічений (формальний) склад – закінчений з моменту вчинення загрожуючих дій незалежно від настання наслідків.	Суб'єкт: загальний, зі зниженим віком кримінальної відповідальності – фізична осудна особа з 14 років. Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Обов'язкова мета: ослаблення держави.	Кваліфікуюча ознака (ч. 2 ст. 113 КК): вчинення тих самих діянь в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту. Заходи щодо юр. осіб: передбачено застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (п. 4 ч. 1 ст. 96-3 КК).
Ст. 114 КК України Шпигунство	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній	Форми діяння: 1) Передача відомостей, що становлять державну таємницю, іноземній державі, іноземній організації або їх	Суб'єкт: спеціальний – фізична осудна особа з 16 років, яка є іноземцем або особою без громадянства. Суб'єктивна сторона:	Відмежування від ст. 111 КК: якщо шпигунство вчиняє громадянин

	об'єкт: зовнішня та внутрішня безпека (суверенітет, обороноздатність, засади державної таємниці). Предмет: відомості, що становлять державну таємницю.	представникам; 2) Збирання відомостей, що становлять державну таємницю, з метою їх передачі іноземній державі/організації. Конструкція складу: Формальний склад – вважається закінченим з моменту передачі або збирання відомостей.	прямий умисел. Мета: передача відомостей іноземній державі, організації чи їх представникам.	України, дії кваліфікуються за ст. 111 КК як державна зрада. Заохочувальна норма (ч. 2 ст. 114 КК): звільняється від відповідальності особа, яка припинила шпигунську діяльність та добровільно повідомила органи державної влади, якщо цим відвернено шкоду України.
Ст. 114-1 КК України Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній об'єкт: встановлений порядок діяльності ЗСУ та інших військових формувань (обороноздатність держави). Додатковий об'єкт (ч. 2): життя та здоров'я людини.	Діяння: перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених згідно з законодавством України, у будь-якій формі (створення перешкод для руху підрозділів, блокування об'єктів тощо). Час / обстановка вчинення: особливий період (з моменту оголошення мобілізації чи введення воєнного стану). Конструкція складу: Формальний склад (ч. 1); матеріальний склад за ч. 2.	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа з 16 років. Суб'єктивна сторона: прямий умисел щодо діяння; необережність щодо наслідків у ч. 2 (загибель людей тощо).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 114-1 КК): діяння, які спричинили загибель людей (хоча б однієї) або інші тяжкі наслідки (тяжкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження).
Ст. 114-2 КК України Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів, рух чи розміщення	Родовий об'єкт: суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України. Безпосередній об'єкт: обороноздатність України, встановлений порядок збереження військової інформації про ЗСУ та інші військові	Форми діяння: 1) Поширення інформації про направлення/переміщення зброї, боєприпасів в Україну (ч. 1); 2) Поширення інформації про рух, переміщення або розміщення ЗСУ чи інших військових формувань за можливості їх ідентифікації на місцевості (ч. 2). Обов'язкова умова: інформація НЕ поширювалася у	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа з 16 років. Суб'єктивна сторона: прямий умисел.	Кваліфікований / особливо кваліфікований склад (ч. 3 ст. 114-2 КК): - за попередньою змовою групою осіб; - з корисливих мотивів; - з метою надання інформації

ЗСУ	формування. Предмет: інформація про зброю/боєприпаси або інформація про рух/розміщення ЗСУ (за можливості ідентифікації на місцевості).	відкритому доступі ГШ ЗСУ, МОУ, ГУР, СБУ чи офіційними джерелами країн-партнерів. Обстановка: в умовах воєнного або надзвичайного стану. Конструкція складу: Формальний склад.		державі-агресору чи її збройним формуванням ; - якщо спричинили тяжкі наслідки (за відсутності ознак державної зради чи шпигунства). Заходи щодо юр. осіб: застосовують ся заходи кримінально-правового характеру (ст. 96-3 КК).
-----	--	---	--	---

Тема 10: Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 115 КК України Умисне вбивство	Життя іншої людини. Початок життя: момент початку фізіологічних пологів її матері. Закінчення життя: біологічна смерть (повна та незворотна втрата головним мозком усіх його функцій – смерть мозку, Наказ МОЗ № 821). Потерпілий: будь-яка жива людина (включаючи новонародженого під час пологів та невиліковно хворого).	Об'єктивна сторона: дія або бездіяльність (якщо винний був зобов'язаний і мав змогу дбати про потерпілого), що протиправно позбавляє життя іншу людину, наслідок у вигляді біологічної смерті та причинний зв'язок. Протиправність: позбавлення життя заборонене законом під загрозою покарання (відрізняє вбивство від правомірного позбавлення життя у стані необхідної оборони, виконання наказу тощо). Матеріальний склад.	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку (знижений вік). Суб'єктивна сторона: умисна вина (прямий або непряний умисел). При прямому умислі особа передбачає смерть і бажає її настання; при непрямому – передбачає смерть, не бажає, але свідомо припускає її настання.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 115 КК): п. 1 – двох або більше осіб; п. 2 – малолітньої дитини (до 14 років) або вагітної жінки; п. 3 – заручника або викраденої людини; п. 4 – з особливою жорстокістю; п. 5 – способом, небезпечним для життя багатьох осіб; п. 6 – з корисливих мотивів; п. 7 – з хуліганських мотивів; п. 8 – у зв'язку з виконанням потерпілим службового/громадського обов'язку; п. 9 – з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення; п. 10 – поєднане зі зґвалтуванням або сексуальним насильством; п. 11 – на замовлення; п. 12 – за попередньою змовою групою осіб; п. 13 – повторно (вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, крім ст. 116–118 КК); п. 14 – з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.
Ст. 116 КК України Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання	Родовий та безпосередній об'єкт: життя людини. Потерпілий: лише особа, чия протиправна поведінка (жорстоке	Об'єктивна сторона: позбавлення життя, вчинене виключно шляхом АКТИВНИХ ДІЙ під впливом раптово виниклого сильного душевного хвилювання. Особливість: вчинити це вбивство шляхом бездіяльності неможливо	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку. Суб'єктивна сторона: раптово виниклий умисел (прямий	Привілейований склад умисного вбивства. Обов'язкова умова: стан афекту спровоковано саме потерпілим. Якщо афект викликаний діями третьої особи, а вбито іншу – ст. 116 КК не

	поводження, приниження честі й гідності, системний характер таких дій) викликала у винного стан фізіологічного афекту	через психологічну природу афекту. Час вчинення: вбивство має бути здійснене негайно, поки винний перебуває у стані афекту. Якщо стан хвилювання минув – відповідальність за ст. 115 КК. Матеріальний склад.	або непрямий) на вбивство під впливом сильного душевного хвилювання (фізіологічного афекту). Емоційний стан: фізіологічний афект – короточасний розлад психічної діяльності неспокійного рівня, що суттєво знижує здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними.	застосовується. Порівняння зі ст. 118 КК: якщо умисел виник у стані афекту, але став результатом перевищення меж необхідної оборони, застосовується ст. 118 КК як більш м'яка норма.
Ст. 117 КК України Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я. Безпосередній об'єкт: життя новонародженої дитини. Потерпілий: лише власна новонароджена дитина матері.	Об'єктивна сторона: діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на позбавлення життя дитини, наслідок у виді біологічної смерті та причинний зв'язок. Час вчинення: під час пологів або відразу після них (обмежений проміжок часу; якщо мати почала годувати дитину, цей період вважається закінченим). Матеріальний склад.	Суб'єкт: спеціальний – матір новонародженої дитини, яка досягла 16-річного віку та перебуває в особливому психофізичному стані, зумовленому пологами. Суб'єктивна сторона: умисна вина (прямий або непрямий умисел). Час виникнення умислу (до пологів чи під час них) на кваліфікацію за ст. 117 КК не впливає.	Привілейований склад вбивства (обумовлений психофізичним станом матері під час пологів). Відмежування від ч. 3 ст. 135 КК (залишення в небезпеці): якщо мати НЕ перебувала в зумовленому пологами стані і залишила дитину без допомоги, що спричинило смерть – відповідальність за ч. 3 ст. 135 КК. Якщо вбивство вчинено через тривалий час після пологів – ч. 1 ст. 115 КК. Необережне заподіяння смерті новонародженій – ст. 119 КК.
Ст. 118 КК України Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення	Безпосередній об'єкт: життя нападника або особи, яка вчинила злочин. Потерпілий: особа, яка здійснює суспільно небезпечне	Об'єктивна сторона охоплює 2 самостійних склади: 1) вбивство при перевищенні меж необхідної оборони – позбавлення життя нападника при явній невідповідності захисту небезпечності посягання чи обстановці захисту (ст. 36 КК);	Суб'єкт: спеціальний – фізична осудна особа з 16 років, яка перебуває у стані необхідної/уявної оборони або затримання	Привілейований склад умисного вбивства. Перевага привілейованої норми: якщо вбивство при перевищенні оборони/затримання вчинено з особливою жорстокістю, двох осіб, вагітної жінки чи

заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення	посягання, або особа, яку затримують після вчинення злочину.	2) вбивство при перевищенні заходів затримання – позбавлення життя затриманого при явній невідповідності заподіяної шкоди небезпечності посягання чи обставинці затримання (ст. 38 КК). Матеріальний склад.	злочинця. Суб'єктивна сторона: умисна вина (прямий чи непрямий умисел), мотив і мета пов'язані із захистом або затриманням.	іншими обставинами ч. 2 ст. 115 КК, воно підлягає кваліфікації за ст. 118 КК, а НЕ за ч. 2 ст. 115 КК. Випадкове позбавлення життя третьої особи під час оборони кваліфікується за ст. 119 КК.
Ст. 119 КК України Вбивство через необережність	Родовий та безпосередній об'єкт: життя людини	Об'єктивна сторона: дія або бездіяльність, що порушує об'єктивні правила безпеки чи обачності, наслідок у виді біологічної смерті людини та необхідний причинний зв'язок. Відсутність ознак інших складів: не повинно бути умислу на позбавлення життя чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. Матеріальний склад (закінчено з моменту смерті).	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: НЕОБЕРЕЖНА форма вини у виді: 1) кримінально протиправної самовпевненості і (особа передбачала можливість настання смерті, але легковажно розраховувала на її відвернення); 2) кримінально протиправної недбалості (особа не передбачала можливість настання смерті, хоча повинна була і могла її передбачити).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 119 КК): – вбивство через необережність двох або більше осіб. Відмежовується від: 1) умисного вбивства (де є умисел на смерть); 2) ч. 2 ст. 121 КК (де умисел спрямований на тяжкі тілесні ушкодження, а до смерті – необережність); 3) казусу (невинного заподіяння шкоди, коли особа не повинна була або не могла передбачити смерть).
Ст. 120 КК України Доведення до самогубства	Родовий та безпосередній об'єкт: життя людини. Потерпілий: особа, доведена до самогубства або замаху на нього. Особливість: єдине кримінальне правопорушення	Об'єктивна сторона: діяння у формі доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство внаслідок: 1) жорстокого поводження; 2) шантажу; 3) систематичного приниження її людської гідності; 4) систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі; 5) схилення до самогубства	Суб'єкт: фізична осудна особа з 16 років (за ч. 2 – спеціальний суб'єкт: особа, від якої потерпілий перебував у матеріальній чи іншій залежності). Суб'єктивна	Кваліфікуючі ознаки: – ч. 2 ст. 120 КК – щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винного, або щодо двох чи більше осіб; – ч. 3 ст. 120 КК – щодо неповнолітнього. Під матеріальною залежністю розуміється підтримка у виді житла, харчування, коштів; під

	проти життя, яке не охоплюється поняттям вбивства (оскільки безпосередньо життя позбавляє сама потерпіла особа).	чи інших дій, що сприяють суїциду. Наслідок: обов'язкове настання самогубства або замаху на нього та причинний зв'язок. Матеріальний склад.	сторона: вина у формі умислу або необережності щодо наслідків у виді суїциду.	іншою залежністю – службова, сімейна, підпорядкованість тощо.
Ст. 121, ст. 128 КК України Умисне чи необережне тяжке тілесне ушкодження	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я особи (людини). Безпосередній об'єкт: здоров'я іншої людини. Предмет/наслідки: анатомічна цілісність або нормальне функціонування органів і тканин тіла людини. Ознаки тяжкого тілесного ушкодження: 1) небезпечне для життя в момент заподіяння; 2) втрата будь-якого органу або його функцій; 3) душевна хвороба; 4) розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на 1/3 (від 33%); 5) переривання вагітності; 6) непоправне знівечення обличчя.	Об'єктивна сторона ст. 121 КК: проявляється у виді дії або бездіяльності, що полягає у заподіянні тяжкого тілесного ушкодження, суспільно небезпечних наслідків та причинного зв'язку. Об'єктивна сторона ст. 128 КК: діяння (дія/бездіяльність) + наслідки у виді спричинення тяжкого (або середньої тяжкості) тілесного ушкодження з необережності. Конструкція складів: матеріальний склад. Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту настання наслідків у виді шкоди здоров'ю.	Суб'єкт: фізична осудна особа: за ст. 121 КК – досягла 14 років; за ст. 128 КК – досягла 16 років. Суб'єктивна сторона: ч. 1 ст. 121 КК – умисел (прямий або непряний); ч. 2 ст. 121 КК (що спричинило смерть) – змішана (подвійна) форма вини: умисел щодо ушкодження, необережність щодо смерті потерпілого; ст. 128 КК – необережна форма вини (злочинна самовпевненість або недбалість).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 121 КК): вчинення з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій; з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; на замовлення; групою осіб; що спричинило смерть потерпілого. Відмежування та правила: Заподіяння з необережності тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, належить кваліфікувати за ст. 119 КК України. Непоправне знівечення обличчя – встановлюється судом за умови наявності висновку СМЕ про непоправність (потреба хірургічного/косметичного втручання).
Ст. 122, ст. 128 КК України Умисне чи необережне середньої тяжкості тілесне	Родовий та безпосередній об'єкт: здоров'я особи. Критерії середньої	Об'єктивна сторона ст. 122 КК: протиправне діяння (дія/бездіяльність), наслідки у виді середньої тяжкості тілесного ушкодження та причинний зв'язок.	Суб'єкт: фізична осудна особа: за ст. 122 КК – досягла 14 років; за ст. 128 КК – досягла 16	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 122 КК): діяння вчинені з метою: а) залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій;

ушкодження	тяжкості: ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло наслідків ст. 121 КК, але спричинило: 1) тривалий розлад здоров'я (понад 3 тижні / 21 день); 2) значну стійку втрату працездатності менш ніж на 1/3 (від 10% до 33%).	Об'єктивна сторона ст. 128 КК: заподіяння середньої тяжкості ушкодження через необережність. Конструкція складу: матеріальний склад (закінчений з моменту настання вказаних наслідків).	років. Суб'єктивна сторона: ст. 122 КК – прямий або непрямий умисел; ст. 128 КК – необережність (кримінальна самовпевненість або недбалість).	б) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Правила кваліфікації: За наявності спеціального мотиву/потерпілого дії підлягають кваліфікації за спеціальними нормами (ч. 2 ст. 345, ч. 2 ст. 350, ч. 2 ст. 377, ч. 2 ст. 398 КК) без сукупності з ч. 1 ст. 122 КК.
Ст. 125 КК України Умисне легке тілесне ушкодження, його види	Родовий та безпосередній об'єкт: здоров'я особи. Види умисного легкого тілесного ушкодження: 1) ч. 1 ст. 125 КК – не спричиняють короточасного розладу здоров'я чи незначної стійкої втрати працездатності (незначні скороминущі наслідки тривалістю до 6 днів); 2) ч. 2 ст. 125 КК – спричиняють короточасний розлад здоров'я (понад 6 днів, але не більше 21 дня) або незначну стійку втрату працездатності (до 10%).	Об'єктивна сторона: 1) діяння (дія або бездіяльність); 2) наслідки у виді легкого тілесного ушкодження (відповідного виду); 3) причинний зв'язок. Конструкція складу: матеріальний склад (закінчений з моменту спричинення шкоди здоров'ю).	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: характеризується умисною формою вини (прямий або непрямий умисел).	Кваліфікуючі види: виділяються за ступенем тяжкості наслідків (ч. 1 ст. 125 – без розладу; ч. 2 ст. 125 – з короточасним розладом здоров'я чи незначною втратою працездатності). Примітки та експертиза: відсоток втрати працездатності та тривалість розладу здоров'я визначаються судово-медичною експертизою згідно з критеріями МОЗ України.
Ст. 126 КК України Побої та мордування	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я особи. Основний безпосередній	Об'єктивна сторона полягає у: 1) завданні удару (одноразовий, раптовий, потужний вплив), побоїв (багаторазові удари); 2) вчиненні інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і НЕ	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: умисна форма вини у виді прямого чи	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 126 КК): діяння: а) що мають характер мордування (багаторазове і тривале спричинення болю: щипання, шмагання, тупі/гостроколючі

	об'єкт: здоров'я особи. Додатковий факультативний об'єкт: воля, честь, гідність, психічна недоторканність особи.	спричинили тілесних ушкоджень. Конструкція складу: матеріальний склад (закінчений з моменту завдання фізичного болю). Розмежування: якщо після дій є зафіксовані тілесні ушкодження, вони кваліфікуються за ст. 121, 122, 125 КК.	непрямого умислу.	предмети, термічні фактори); б) вчинені групою осіб; в) з метою залякування потерпілого чи його близьких; г) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.
Ст. 127 КК України Каткування	Родовий об'єкт: суспільні відносини охорони життя та здоров'я особи. Основний безпосередній об'єкт: здоров'я особи. Додатковий безпосередній об'єкт: воля, честь, гідність особи. Предмет: відомості, визнання, зміна поведінки.	Об'єктивна сторона: 1) дії (завдання побоїв, мучення, інші насильницькі дії); 2) наслідки у виді заподіяння сильного фізичного чи морального страждання; 3) причинний зв'язок. Конструкція складу: матеріальний склад (закінчений з моменту настання наслідків у виді сильного фізичного болю або страждань). Спеціальна мета: спонукати потерпілого/іншу особу вчинити дії проти волі, отримати інформацію/визнання, покарати за діяння, залякування чи дискримінація.	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16 років. Суб'єктивна сторона: прямий умисел, спеціальна мета (отримання відомостей, примус, покарання, залякування).	Кваліфікуючі ознаки: ч. 2 ст. 127 КК – повторно, за попередньою змовою групою осіб, з мотивів расової/релігійної нетерпимості, щодо малолітнього чи вагітної жінки; ч. 3 ст. 127 КК – вчинені представниками держави-агресора, окупаційної адміністрації або за їх вказівкою. Міжнародно-правова основа: Конвенція ООН проти катувань 1984 р.
Ст. 129 КК України Погроза вбивством	Родовий об'єкт: суспільні відносини охорони життя та здоров'я особи. Безпосередній об'єкт: особиста безпека особи (психічна недоторканність людини).	Об'єктивна сторона: погроза позбавити потерпілого життя (усно, письмово, демонстрацією зброї, жестом тощо). Обов'язкові ознаки погрози: погроза повинна бути КОНКРЕТНОЮ та РЕАЛЬНОЮ (потерпілий має всі підстави боятися її виконання). Конструкція складу: формальний склад. Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту доведення погрози до відома потерпілого.	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: характеризується виною у формі прямого умислу (усвідомлення реальності погрози для потерпілого).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 129 КК): вчинена: членом сім'ї або близьким родичам; з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; щодо двох або більше осіб. Правила конкуренції: якщо погроза є способом вчинення іншого злочину (розбій, вимагання, ст. 345, 377 КК), додаткова кваліфікація за ст. 129 КК не потрібна.
Ст. 135 КК України	Родовий та безпосередній	Об'єктивна сторона: полягає у завідомому залишенні без	Суб'єкт: спеціальний	Кваліфікуючі ознаки: ч. 2 ст. 135 КК – вчинене

Залишення небезпеці в	об'єкт: життя та здоров'я особи (людини). Потерпілий: особа, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або безпорадний стан.	допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Конструкція складів: ч. 1 та ч. 2 – формальний склад (закінчений з моменту залишення без допомоги); ч. 3 – матеріальний склад (потрібне настання смерті особи або інших тяжких наслідків та причинний зв'язок).	(фізична осудна особа з 16 років), яка: 1) зобов'язана піклуватися про особу і мала змогу надати допомоги; АБО 2) сама поставила потерпілого в небезпечний для життя стан. Суб'єктивна сторона: прямий умисел щодо залишення без допомоги; щодо наслідків у ч. 3 – необережність.	матір'ю щодо новонародженої дитини під час або одразу після пологів (якщо мати не перебувала в зумовленому пологами стані – порівняти зі ст. 117 КК); ч. 3 ст. 135 КК – якщо діяння спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки.
Ст. 136 КК України Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані	Родовий та безпосередній об'єкт: життя та здоров'я особи (людини). Відмінність від ст. 135 КК: за ст. 136 КК на суб'єктові не лежить правовий чи професійний обов'язок піклуватися про потерпілого і він сам не створював небезпечного стану.	Об'єктивна сторона проявляється у бездіяльності: а) ненадання допомоги особі в небезпечному для життя стані при можливості надати її; б) неповідомлення про такий стан належним установам чи особам. Конструкція складів: ч. 1 та ч. 2 – формальний склад; ч. 3 – матеріальний склад (спричинення смерті чи інших тяжких наслідків).	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку і мала змогу надати допомогу чи повідомити належні служби. Суб'єктивна сторона: прямий умисел щодо бездіяльності; необережність щодо смерті у ч. 3.	Кваліфікуючі ознаки: ч. 2 ст. 136 КК – ненадання допомоги малолітньому (до 14 років); ч. 3 ст. 136 КК – якщо діяння спричинили смерть потерпілого або інші тяжкі наслідки. Належні служби: поліція, швидка медична допомога, ДСНС тощо.
Ст. 141 КК України Порушення прав пацієнта	Родовий об'єкт: суспільні відносини охорони життя та здоров'я особи. Основний безпосередній об'єкт: життя та здоров'я пацієнта. Додатковий безпосередній	Об'єктивна сторона: 1) проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта чи законного представника, або щодо неповнолітнього/недієздатного; 2) наслідки у вигляді смерті або інших тяжких наслідків; 3) причинний зв'язок. Конструкція складу: матеріальний склад.	Суб'єкт: спеціальний – медичний працівник, дослідник, особа, відповідальна за проведення клінічних випробувань. Суб'єктивна сторона: умисел щодо	Клінічні випробування: установлення або підтвердження ефективності та безпеки лікарського засобу на пацієнтах (добровольцях), що проводиться у закладах охорони здоров'я, уповноважених МОЗ України. Обов'язкові умови: письмова інформована

	об'єкт: порядок проведення клінічних випробувань лікарських засобів.		порушення правил проведення випробувань, необережність щодо настання тяжких наслідків (смерті).	згода дієздатного пацієнта.
Ст. 142 КК України Незаконне проведення дослідів над людиною	Родовий об'єкт: суспільні відносини охорони життя та здоров'я особи. Основний безпосередній об'єкт: життя та здоров'я особи. Додатковий безпосередній об'єкт: встановлений законом порядок проведення медико-біологічних, психологічних чи інших дослідів над людиною.	Об'єктивна сторона: діяння у формі незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для її життя чи здоров'я. Конструкція складу: склад з небезпекою (формально-матеріальний).	Суб'єкт: загальний або спеціальний (науковець, медичний працівник), який досяг 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: прямий умисел щодо проведення дослідів; необережність щодо настання тяжких наслідків.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 142 КК): дії, вчинені: щодо неповнолітнього (до 18 років); щодо двох або більше осіб; шляхом примушування або обману; якщо вони спричинили тривалий розлад здоров'я потерпілого.
Ст. 143 КК України Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини	Родовий об'єкт: суспільні відносини охорони життя та здоров'я особи. Основний безпосередній об'єкт: здоров'я особи. Додатковий безпосередній об'єкт: порядок проведення трансплантації анатомічних матеріалів людини.	Чотири самостійні склади: 1) ч. 1 – порушення порядку вилучення анатомічних матеріалів; 2) ч. 2 – вилучення у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою трансплантації; 3) ч. 4 – незаконна торгівля анатомічними матеріалами; 4) ч. 5 – участь у транснаціональних організаціях з торгівлі/вилучення.	Суб'єкт: ч. 1 – спеціальний (медичний працівник); ч. 2, 4, 5 – загальний (фізична осудна особа з 16 років). Суб'єктивна сторона: прямий умисел, спеціальна мета (для трансплантації або незаконного продажу).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 143 КК): вилучення шляхом примушування чи обману щодо особи у безпорадному стані або матеріальній чи іншій залежності від винного. Особливо кваліфікуючі (ч. 5 ст. 143 КК): щодо малолітнього або вчинені організованою групою чи транснаціональною організацією.

Тема 11: Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 149 КК України Торгівля людьми	Родовий об'єкт: воля, честь і гідність особи. Основний безпосередній об'єкт: воля і гідність людини. Додатковий факультативний об'єкт: здоров'я людини, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, порядок перетинання державного кордону України. Потерпілий: будь-яка фізична особа (повнолітня чи неповнолітня). Потерпілий (спеціальний): – неповнолітня особа (від 14 до 18 років); – малолітня особа (до 14 років); – кілька осіб (дві або більше). Додатковий обов'язковий об'єкт (у ч. 3): життя та здоров'я потерпілого чи його близьких.	Альтернативні форми діяння: 1) Торгівля людиною (купівля-продаж, безповоротна передача/отримання за грошову винагороду); 2) Вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини. Обов'язковий спосіб (для вербування, переміщення, переховування, передачі, одержання): використання обману, шантажу чи уразливого стану потерпілої особи. Форми експлуатації: сексуальна експлуатація, порнобізнес, примусова праця/послуги, рабство, боргова кабала, вилучення органів, досліди без згоди, усиновлення з метою наживи, примусова вагітність/переривання, жебрацтво, злочинна діяльність, використання у збройних конфліктах. Конструкція складу: формальний. Закінчений з моменту продажу/передачі чи вчинення дій (вербування, переміщення тощо) з відповідним способом і метою.	Суб'єкт кримінального правопорушення: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, або спеціальний (службова особа, батьки, усиновителі, опікуни/піклувальники). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Мотив: корисливий (як правило). Обов'язкова мета: подальша експлуатація людини в будь-якій її формі. Кваліфіковані суб'єкти (ч. 2): – службова особа з використанням службового становища; – батьки, усиновителі, опікуни чи піклувальники. Форми співучасті та повторність: – вчинення повторно (ч. 2); – за попередньою змовою групою осіб (ч. 2); – організованою групою (ч. 3).	Понятійний апарат: – Уразливий стан: стан особи, зумовлений фізичними/психічними властивостями чи зовнішніми обставинами, що позбавляє здатності усвідомлювати свої дії чи чинити опір. – Вербування: дії щодо досягнення домовленості на експлуатацію. – Боргова кабала: надання праці в забезпечення боргу без зарахування її цінності в погашення. Торгівля людьми з метою вилучення органів повністю охоплюється ст. 149 КК і не потребує додаткової кваліфікації за ст. 143 КК. Кваліфікуючі ознаки ч. 2 ст. 149 КК: 1) щодо неповнолітнього / малолітнього; 2) щодо кількох осіб; 3) повторно; 4) за попередньою змовою групою осіб; 5) службовою особою чи батьками/опікунами; 6) з насильством, не безпечним для життя/здоров'я. Особливо кваліфікуючі ознаки ч. 3 ст. 149 КК: 1) організованою групою; 2) з небезпечним насильством; 3) з тяжкими наслідками.
Ст. 150-1 КК України Використання	Родовий об'єкт: воля, честь і гідність особи	Об'єктивна сторона (ч. 1): – Діяння:	Суб'єкт кримінального правопорушення: – ч. 1: загальний	Ключові поняття: – Жебрацтво: систематичне

малолітньої дитини для заняття жебрацтвом	(суспільні відносини у сфері охорони моральності та прав дітей). Основний безпосередній об'єкт: гідність людини (малолітньої дитини). Додатковий безпосередній об'єкт: воля, здоров'я, честь людини, громадська моральність. Спеціальний потерпілий: тільки малолітня особа (дитина, яка не досягла 14-річного віку).	використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб). Кваліфікуючі обставини (ч. 2): – щодо чужої малолітньої дитини; – із застосуванням насильства чи погрозою його застосування; – вчинені повторно або особою, яка раніше скоїла злочин за ст. 150, 303, 304 КК. Особливо кваліфікуючі обставини (ч. 3): – спричинення дитині середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень. Конструкція складу: ч. 1, 2 – формальний склад (закінчений з моменту викрадення/залучення до жебрацтва); ч. 3 – матеріальний склад.	(фізична осудна особа з 16 років – батьки, особи, які їх замінюють, або інші особи); – ч. 2: особа, яка використовує чужу малолітню дитину. Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Мета/мотив: корисливий мотив (збагачення за рахунок матеріальних цінностей, випрошених дитиною).	випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб. – Сторонні особи: особи, чужі для дитини та осіб, які її використовують. Судова практика: – Справа № 307/1027/21 (14.04.2021): кваліфікація за ч. 1 ст. 150¹ КК використання власної малолітньої дитини для випрошування коштів біля торговельних закладів. Відмежування: від ст. 150 (експлуатація дитини), ст. 304 (втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність).
---	--	---	---	---

Тема 12: Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 152 КК України Зґвалтування	Основний безпосередній об'єкт: статевая свобода особи (дорослі від 16 років) або статевая недоторканість (малолітні до 14 років, неповнолітні 14–16 років, особи у безпорадному стані). Додаткові об'єкти: тілесна недоторканість, здоров'я, честь і гідність. Потерпілий: особа чоловічої або жіночої статі (у тому числі чоловік/дружина насильника; моральна репутація чи попередній сексуальний досвід значення не мають).	Об'єктивна сторона: вагінальне, анальне або оральне проникнення в тіло іншої особи з використанням геніталій, будь-якої іншої частини тіла або предмета без добровільної згоди. Добровільна згода – результат волевиявлення. Згода відсутня при застосуванні насильства, погрози, обману, використання залежності чи безпорадного стану. Закінчений з моменту проникнення (еякуляція чи дефлорація не вимагаються). Зупинення до проникнення – замах на злочин. Будь-яка «згода» дитини до 14 років юридично є нікчемною фікцією. Умисне вбивство під час або одразу після зґвалтування кваліфікується за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК у сукупності зі ст. 152.	Суб'єкт: Фізична осудна особа чоловічої або жіночої статі, яка досягла 14 років (ч. 1–5). Суб'єктивна сторона: Прямий умисел: особа усвідомлює вчинення проникнення без добровільної згоди та бажає цього. Мотиви (задоволення пристрасті, помста тощо) на кваліфікацію не впливають.	ч. 2: Повторно; щодо подружжя чи колишнього подружжя, або особи з сімейних/близьких відносин; у зв'язку з виконанням жертвою службового/громадського обов'язку; щодо завідомо вагітної жінки. ч. 3: Вчинене групою осіб; щодо неповнолітньої особи (14–18 років). ч. 4: Щодо особи, яка не досягла 14 років (малолітньої), незалежно від її добровільної згоди. ч. 5: Спричинення тяжких наслідків (смерть, самогубство, психічна хвороба, стійка втрата працездатності >1/3, переривання вагітності, втрата репродуктивної функції, зараження ВІЛ/невіліковою інфекцією).
Ст. 153 КК України Умисне вбивство, вчинене в стані	Основний безпосередній об'єкт: статевая	Об'єктивна сторона: Головна відмінність від ст.	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 14-	ч. 2: Повторно; щодо подружжя/колишнього подружжя чи близьких

сильного душевного хвилювання	свобода або статева недоторканість особи. Додаткові об'єкти: тілесна недоторканість, психічний та фізичний розвиток, честь і гідність. Потерпілий: особа чоловічої або жіночої статі будь-якого віку.	152 – вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру БЕЗ проникнення в тіло іншої особи (тертя геніталіями, мацання органів, фроттаж, кунілінгус, анілінгус, міжстегновий коїтус тощо без проникнення). Базова санкція (ч. 1 – до 5 років позбавлення волі) м'якша, ніж за зґвалтування, через нижчий рівень суспільної небезпеки порівняно з проникненням. Норма приведена у відповідність до ст. 36 Стамбульської конвенції.	річного віку. Суб'єктивна сторона: прямий умисел: усвідомлення насильницького характеру сексуальних дій без згоди та бажання їх вчинення.	осіб; щодо завідомо вагітної жінки. ч. 3: Вчинене групою осіб; щодо неповнолітньої особи. ч. 4: Щодо особи, яка не досягла 14 років (незалежно від згоди). ч. 5: Спричинення тяжких наслідків.
Ст. 154 КК України Примушування до вступу в статевий зв'язок	Основний безпосередній об'єкт: статева свобода особи, її право на вільний вибір без психічного чи матеріального тиску. Потерпілий: особа, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного, або щодо якої застосовано погрози.	Ключова особливість: злочинець сам не обов'язково вчиняє сексуальний акт – він примушує жертву до вступу у статевий зв'язок або вчинення дій сексуального характеру (з ним або з третіми особами). Нормативна колізія: якщо примушувач сам вчиняє проникнення чи насильницькі дії, виникає конкуренція зі статтями 152/153 КК..	Фізична осудна особа, яка досягла 16 років (зазвичай особа, від якої потерпілий залежить, або яка здійснює тиск). Суб'єктивна сторона: прямий умисел: винний усвідомлює примушування особи до сексуальних дій проти її волі та бажає досягти цього..	ч. 2: Використання матеріальної або службової залежності потерпілого. ч. 3: Погроза знищення, пошкодження чи вилучення майна потерпілого або його близьких; погроза розголошення відомостей, що ганьблять потерпілого чи його близьких (шантаж).
Ст. 155 КК України Статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного	Основний безпосередній об'єкт: статева недоторканість підлітків, їхній	НАСИЛЬСТВО ТА ПРИМУС ВІДСУТНІ: статевий акт відбувається за формальною	Спеціальний суб'єкт: осудна повнолітня особа (яка досягла 18 років) або особа,	ч. 2: Вчинені близьким родичем або членом сім'ї, опікуном, піклувальником, вихователем;

віку	нормальний фізичний, психічний та статевий розвиток. Потерпілий: особа (хлопець або дівчина), яка не досягла 16-річного віку (14–15 років).	«добровільною» згодою підлітка. Логіка закону: особа до 16 років не володіє статевою свободою у повному обсязі, тому її «згода» не звільняє дорослого від кримінальної відповідальності. За наявності примусу, насильства чи безпорадного стану діяння кваліфікується за ч. 3 ст. 152 КК.	що досягла статевої зрілості (за змістом – доросла особа відносно підлітка). Суб'єктивна сторона: прямий умисел: усвідомлення того, що статевий партнер не досяг 16-річного віку, і бажання вступити з ним у статеві зносини.	Повторно; Особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів проти статевої свободи/недоторканості; Щодо двох або більше осіб.
Ст. 156 КК України Розбещення неповнолітніх	Основний безпосередній об'єкт: статевая недоторканість неповнолітніх, їхній нормальний моральний, психічний та фізичний розвиток. Потерпілий: особа, яка не досягла 16-річного віку.	Об'єктивна сторона: вчинення розпусних дій (без статевого акту та проникнення) – дії, спрямовані на збудження статевого інстинкту дитини (демонстрація порнографії, торкання геніталій, примушування оголюватися тощо). Обов'язкова умова: відсутність ознак статей 152–155 КК.	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 16 років (ч. 1); спеціальний суб'єкт (батьки, вітчим, мачуха, опікуни, вихователі – ч. 2). Суб'єктивна сторона: прямий умисел: усвідомлення розпусного характеру вчинюваних щодо дитини дій та бажання їх вчинення.	ч. 2: Вчинені щодо малолітньої особи (дитини до 14 років) або батьками, вітчимом, мачухою, опікуном, піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання чи піклування.
Ст. 156-1 КК України Домагання дитини для сексуальних цілей (грумінг)	Основний безпосередній об'єкт: статевая недоторканість дитини (до 16 років), її нормальний фізичний, психічний та моральний розвиток. Додатковий об'єкт: безпека дитини від сексуальної агресії, сімейні відносини. Потерпілий: дитина, яка не	Обов'язкові 2 складові об'єктивної сторони: 1) пропозиція зустрітися + 2) практичні дії, спрямовані на організацію зустрічі (купівля квитків, бронювання готелю, надсилання грошей, прибуття на місце тощо). Закінчений з моменту пропозиції ТА	Спеціальний суб'єкт: осудна ДОРΟΣЛА особа, яка досягла 18-річного віку. Неповнолітні не несуть відповідальності за цією статтею. Суб'єктивна сторона: прямий умисел з конкретною метою: вчинити щодо дитини будь-який зі злочинів, передбачених	Кваліфікуючі ознаки: ч. 2: Вчинення із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ: Інтернет, месенджери Telegram/Viber, соцмережі Instagram/TikTok, онлайн-ігри). ч. 3: Вчинені особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 152–156, 156-1 КК.

	досягла 16-річного віку (незалежно від статі).	вчинення практичної дії – реальна зустріч чи згода дитини НЕ вимагається. Норма є превентивною (криміналізація підготовчого етапу/грумінгу).	статтями 149, 150, 150-1, 152–156 КК.	
--	---	---	--	--

Тема 13: Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 157 КК України Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії референдуму чи діяльності офіційного спостерігача	Основний безпосередній об'єкт – суспільні відносини, що забезпечують: вільне здійснення громадянами виборчого права (активного та пасивного), право брати участь у референдумі, належну діяльність виборчих комісій та комісій референдуму, законну діяльність офіційних спостерігачів. Це – конституційні політичні права громадян (ст. 38, 69–71 Конституції України). Додатковий об'єкт (у кваліфікованих складах) – недоторканність, свобода, здоров'я особи. Предмет злочину: у ч. 4 – автоматизовані системи виборів, їх програмне забезпечення, електронні дані.	Об'єктивна сторона охоплює активні дії, спрямовані на перешкоджання реалізації виборчих прав або діяльності суб'єктів виборчого процесу. Форми перешкоджання (ч. 1 ст. 157 ККУ): перешкоджання вільному здійсненню громадянином права обирати і бути обраним; перешкоджання праву брати участь у референдумі; перешкоджання роботі виборчої комісії або комісії референдуму; перешкоджання діяльності офіційного спостерігача. Способи вчинення (закон прямо перелічує): насильство; обман; погроза; підкуп; інші способи (відкритий перелік). Приклади дій: блокування доступу виборців до дільниці; незаконне вилучення документів виборчої комісії;	Суб'єкт – фізична осудна особа з 16 років. Спеціальний суб'єкт – у ч. 2 ст. 157: службова особа, яка використовує службове становище для перешкоджання виборчим правам.. Суб'єктивна сторона Форма вини – прямий умисел. Особа усвідомлює, що перешкоджає здійсненню виборчих прав або діяльності комісій/спостерігачів, і бажає цього. Мотиви можуть бути різними: політичні, корисливі, особисті – але для кваліфікації значення не мають (крім підкупу).	Кваліфіковані склади (ч. 2–4 ст. 157): вчинення службовою особою; вчинення групою осіб; поєднання з насильством, пошкодженням майна; вплив на результати голосування шляхом підкупу; втручання в автоматизовані системи виборів (ч. 4).

		тиск на членів комісії щодо прийняття рішень; перешкоджання спостерігачам у фіксації порушень; примушування громадянина голосувати певним чином; створення штучних перешкод для реєстрації кандидата..		
Ст. 162 КК України Порушення недоторканності житла	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері забезпечення виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Безпосередній об'єкт: конституційне право людини на недоторканність житла або іншого володіння (ст. 30 Конституції України). Предмет: 1) Житло – приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинки, квартира, номер у готелі, дача тощо; див. ст. 185 КК); 2) Інше володіння особи – земельні ділянки, гаражі, погребі, інші будівлі господарського/виробничого призначення, відокремлені від житлових будівель, будь-які інші об'єкти, щодо яких особа здійснює право володіння (наприклад, транспортний засіб). Потерпілий: тільки фізична особа – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка на законних підставах володіє чи користується житлом або іншим володінням.	Альтернативні форми діяння: 1) Незаконне проникнення до житла чи іншого володіння особи; 2) Незаконне проведення в них огляду чи обшуку; 3) Незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян. Зміст протиправних дій: – Незаконне проникнення – вторгнення без законних підстав (без згоди володільця та за відсутності мотивованого рішення суду/невідкладних випадків, передбачених законом); – Незаконний огляд/обшук – обстеження приміщення чи речей особи без дотримання вимог КПК України; – Незаконне виселення – примусове позбавлення особи можливості користуватися житлом без законних	Суб'єкт кримінального правопорушення: – За ч. 1 ст. 162 КК: загальний – фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку (приватна особа); – За ч. 2 ст. 162 КК: спеціальний суб'єкт – службова особа (див. ст. 368 КК, примітку 1 до ст. 364 КК), яка вчиняє діяння з використанням свого службового становища. Суб'єктивна сторона: характеризується виною у формі прямого умислу. Винний усвідомлює суспільно небезпечний характер свого незаконного посягання на недоторканність житла чи іншого володіння особи і бажає так діяти. Мотив та мета: не є обов'язковими ознаками для кваліфікації за ч. 1 (можуть бути побутовими, особистими тощо).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 162 КК): 1) Вчинення дій службовою особою (з використанням службового становища); 2) Вчинення дій із застосуванням насильства чи погрозою застосування його. Характер насильства та сукупність: – Насильство в ч. 2 ст. 162 КК охоплює будь-яке фізичне насильство (побої, легкі тілесні ушкодження). – Заподіяння умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження за кваліфікуючих обставин, умисного тяжкого тілесного ушкодження або смерті потребує кваліфікації дій за сукупністю злочинів – за ч.

		підстав/рішення суду. Конструкція складу: формальний склад. Злочин є закінченим з моменту вчинення хоча б однієї з вказаних дій, незалежно від тривалості перебування чи настання наслідків.		2 ст. 162 та відповідними ст. 115, 119, 121, ч. 2 ст. 122 КК. Відмежування та сукупність: – Якщо проникнення у житло є способом вчинення крадіжки, грабежу чи розбою (ч. 3 ст. 185, 186, 187 КК), діяння повністю охоплюється ч. 3 відповідної статті про злочини проти власності та додаткової кваліфікації за ст. 162 КК не потребує. – Якщо ж при викраденні майна його вартість є дрібною (ст. 51 КУпАП), але відбулося проникнення в житло, відповідальність настає за ст. 162 КК.
--	--	--	--	---

Тема 14: Кримінальні правопорушення проти власності

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 185 КК України Крадіжка	Об'єкт: відносини власності (безпосередній – власність конкретної особи). Предмет: чуже майно, гроші, цінні папери вартістю понад 0,2 НМДГ.	Спосіб вчинення – таємно (винний впевнений, що діє непомітно). Закінчена з моменту вилучення майна та отримання реальної можливості ним розпорядитися. Викрадення до 0,2 НМДГ є дрібним (ст. 51 КУпАП).	Фізична осудна особа з 14 років (ч. 2 ст. 22 КК). Прямий умисел, корисливий мотив та мета неправомірного збагачення.	Повторно; за попередньою змовою групою осіб; з проникненням у житло, приміщення чи сховище; у великих або особливо великих розмірах; завдала значної шкоди; організованою групою.
Ст. 186 КК України Грабіж	Об'єкт: власність; у ч. 2 – також особа (фізична недоторканість, здоров'я). Предмет: чуже майно.	Спосіб вчинення – відкрито (у присутності потерпілого чи третіх осіб, які усвідомлюють протиправність дій). Викрадення «хапком» кваліфікується як ненасильницький грабіж. Таємне викрадення, викрите й продовжене відкрито, переростає в грабіж.	Фізична осудна особа з 14 років (ч. 2 ст. 22 КК). Прямий умисел, корисливий мотив та мета неправомірного збагачення.	Повторно; за попередньою змовою групою осіб; з проникненням у житло/приміщення; поєднаний із насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я; у великих/особливо великих розмірах; організованою групою.
Ст. 187 КК України Розбій	Об'єкт: двооб'єктний – власність та особа (життя чи здоров'я потерпілого). Предмет: чуже майно.	Напад, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я (або погрозою такого насильства). Усічений склад: злочин є закінченим з моменту нападу незалежно від заволодіння майном. Заподіяння смерті під час розбою утворює сукупність зі ст. 115/119 КК.	Суб'єкт: фізична осудна особа з 14 років (ч. 2 ст. 22 КК). Суб'єктивна сторона: прямий умисел, корислива мета.	За попередньою змовою групою осіб; особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм; з проникненням у житло/приміщення; із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень; у великих/особливо великих розмірах; організованою групою.

Ст. 189 КК України Вимагання	Об'єкт: власність, особа (права, недоторканість). Потерпілий: власник, володілець майна або його близькі. Предмет: майно, гроші, право на майно, дії майнового характеру.	Вимога передачі майна, поєднана з погрозою насильства, розголошення відомостей або знищення майна. Погроза спрямована у недалеке майбутнє (на відміну від розбою). Закінчено з моменту висунення вимоги.	Суб'єкт: фізична осудна особа з 14 років (ч. 2 ст. 22 КК). Суб'єктивна сторона: прямий умисел, корислива мета .	Повторно; за попередньою змовою групою осіб; з погрозою вбивства чи тяжких тілесних ушкоджень; службовою особою; у великих/особливо великих розмірах; організованою групою; із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень чи смерті.
Ст. 190 КК України Шахрайство	Об'єкт: власність. Предмет: чуже майно або право на майно.	Спосіб – обман або зловживання довірою. Обов'язкова ознака – добровільна передача майна чи права на нього потерпілим внаслідок введення в оману. Закінчено з моменту заволодіння майном чи придбання права.	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: прямий умисел, корислива мета .	Повторно; за попередньою змовою групою осіб; що завдало значної шкоди; у великих або особливо великих розмірах; організованою групою.
Ст. 191 КК України Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	Об'єкт: відносини власності. Предмет: чуже майно, ввірене особі чи таке, що перебуває в її віданні.	Майно на законних підставах вже перебуває у володінні винного. Привласнення – утримання чужого майна; розтрата – його незаконне відчуження чи споживання.	Спеціальний: особа, якій майно ввірене/передане у відання (ч. 1); службова особа (ч. 2). Вік – з 16 років. Суб'єктивна сторона: прямий умисел, корислива мета	Повторно; за попередньою змовою групою осіб; у великих розмірах; в особливо великих розмірах; організованою групою.
Ст. 192 КК України Спричинення майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою	Об'єкт: майнові інтереси власника. Предмет: кошти або майно, які підлягали обов'язковій передачі власникові.	Без ознак викрадення: не поєднане з вилученням майна з фондів власника (наприклад, ухилення від обов'язкових платежів, використання майна для отримання неофіційного прибутку).	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: прямий умисел, корислива мета	Заподіяння шкоди у великих розмірах або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2).
Ст. 193 КК України Незаконне	Об'єкт: власність. Предмет: знайдене/випадково	Без ознак викрадення. Знайденим є	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла	Предмет має особливу цінність або є скарбом.

привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї	одержане майно, яке має особливу історичну, наукову, художню цінність, або скарб.	майно, що вибуло з володіння власника і перебуває у випадковому місці. Заволодіння майном у відомому чи залишеному місці кваліфікується як крадіжка (ст. 185).	16-річного віку. Суб'єктивна сторона: прямий умисел, корислива мета	
Ст. 194 КК України Умисне знищення або пошкодження чужого майна	Об'єкт: власність; у ч. 2 – також життя та здоров'я. Предмет: чуже майно (крім документів та спеціальних об'єктів).	Некорисливе посягання. Знищення – повна втрата господарського призначення; пошкодження – часткове зіпсування. Знищення документів кваліфікується за ст. 357 КК.	Суб'єкт: Фізична осудна особа: з 16 років (ч. 1); з 14 років (ч. 2). Умисел (прямий або непрямий). Некорисливий мотив (помста, хуліганство тощо).	Шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально безпечним способом; спричинило людські жертви або інші тяжкі наслідки / шкоду в особливо великих розмірах (ч. 2).
Ст. 195 КК України Погроза знищення майна	Об'єкт: власність, психічна недоторканість особи. Предмет: чуже майно.	Некорисливе посягання. Закінчено з моменту доведення погрози до відома потерпілого будь-яким способом (усно, письмово, по телефону).	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: прямий умисел, корислива мета	Реальні підстави побоюватися здійснення погрози знищення майна загально безпечним способом (підпал, вибух тощо).
Ст. 196 КК України Необережне знищення або пошкодження чужого майна	Об'єкт: власність, життя/здоров'я. Предмет: чуже майно.	Некорисливе посягання. Кримінальна відповідальність настає виключно за умови настання тяжких наслідків чи загибелі людей.	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16 років. Суб'єктивна сторона: необережність (самовпевненість або недбалість).	Спричинення людських жертв або інших тяжких наслідків / шкоди у великих розмірах.
Ст. 197 КК України Злочинно недбале ставлення до охорони чужого майна	Об'єкт: власність. Предмет: ввірене під охорону чуже майно.	Некорисливе посягання. Передбачає наявність спеціального суб'єкта та невиконання ним обов'язків з охорони.	Суб'єкт спеціальний: особа, юридично зобов'язана забезпечувати охорону (сторожі, охоронці, комірники), з 16 років. Суб'єктивна сторона: необережність	Спричинення тяжких наслідків / шкоди у великих розмірах.

			(самовпевненість або недбалість).	
Ст. 198 КК України Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом	Родовим об'єктом є власність (суспільні відносини у сфері охорони права власності). Безпосереднім об'єктом є конкретні відносини власності щодо майна, яке вже вибуло з володіння законного власника внаслідок злочину і перебуває у незаконному обігу.	Об'єктивна сторона: безпосередньо на відносини власності не посягає, але сприяє злочинам проти власності. Заздалегідь обіцяний збут утворює співучасть у вихідному злочині.	Суб'єкт: фізична осудна особа з 16 років. Суб'єктивна сторона: прямий умисел (завідомість злочинного походження майна).	Заздалегідь не обіцяне придбання чи збут.

Тема 15: Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 199 КК України Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Основний безпосередній об'єкт: грошово-кредитна система України, порядок виготовлення та обігу грошових знаків, цінних паперів і документів розрахунку. Предмет: підроблені банкноти, металеві монети, іноземна валюта, державні цінні папери, білети державної лотереї, марки акцизного податку чи голографічні захисні елементи. Потерпілий: держава, фінансові установи, фізичні та юридичні особи.	Діяння (альтернативні форми): 1) виготовлення; 2) зберігання; 3) придбання; 4) перевезення; 5) пересилання; 6) ввезення в Україну (усі 1–6 – з метою збуту); 7) збут підроблених предметів. Конструкція складу: формальний. Момент закінчення: для форм 1–6 – з моменту вчинення відповідної дії за наявності мети збуту (незалежно від реалізації); для збуту – з моменту передачі хоча б однієї підробленої купюри чи знака іншій особі.	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (як особа, що виготовила підробку, так і особа, яка її збуває, знаючи про підробленість). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Особа усвідомлює характер предметів і бажає вчинити вказані дії. Для виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання, ввезення обов'язковою є спеціальна мета – збут.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 199 КК): вчинення дій повторно; за попередньою змовою групою осіб; або у великому розмірі (сума підробки перевищує 200 НМДГ). Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 199 КК): вчинення організованою групою; або в особливо великому розмірі (перевищує 400 НМДГ). Роз'яснення ВСУ: Постанова Пленуму ВСУ від 12.04.1996 № 6. Збут фальшивих грошей під виглядом справжніх без їх виготовлення/ввезення особою, яка не знала про підробку в момент отримання, але дізнавшись про це, збула їх – кваліфікується за ст. 199 КК.
Ст. 201-2 КК України Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Основний безпосередній об'єкт: встановлений законодавством порядок обігу та використання	Діяння (альтернативні форми): 1) продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв / безоплатної допомоги; 2) укладення інших угод щодо розпорядження	Суб'єкт: за ч. 1 – загальний (фізична осудна особа з 16 років); за ч. 2 – спеціальний (службова особа з використанням службового становища, засновник чи керівник благодійної організації).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 201 ² КК): повторно; за попередньою змовою групою осіб; службовою особою з використанням службового становища; або у великому розмірі (вартість товарів/допомоги у 1000 і більше разів перевищує НМДГ). Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 201 ² КК):

	гуманітарної допомоги, благодійних пожертв чи безоплатної допомоги. Додатковий об'єкт: права та майнові інтереси отримувачів допомоги, благодійників та держави. Предмет: товари (предмети) гуманітарної допомоги, благодійні пожертви, безоплатна допомога, грошові кошти.	таким майном; 3) продаж або використання товарів з метою отримання прибутку. Конструкція складу: формальний / матеріальний (за залежністю від форми та наслідків). Момент закінчення: з моменту вчинення правочину чи продажу з метою отримання прибутку.	Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Обов'язкова ознака – спеціальна мета: отримання прибутку.	організованою групою; в особливо великому розмірі (3000 і більше разів НМДГ); або під час надзвичайного чи воєнного стану. Примітка: ст. 201 ² внесена в умовах збройної агресії для захисту цільового призначення гуманітарних вантажів.
Ст. 204 КК України Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Основний безпосередній об'єкт: порядок виробництва та обігу підакцизних товарів, встановлений з метою захисту податкової системи та добросовісної конкуренції. Додатковий обов'язковий об'єкт (ч. 3 ст. 204): життя та здоров'я особи. Предмет: підакцизні товари (спирт етиловий, коньячний, плодовий, алкогольні напої, тютюнові вироби, пальне тощо).	Діяння (альтернативні форми): 1) незаконне виготовлення; 2) придбання з метою збуту; 3) зберігання з метою збуту; 4) транспортування з метою збуту; 5) збут підакцизних товарів. Конструкція складу: ч. 1, 2 – формальний склад; ч. 3 – матеріальний / кваліфікований із наслідками. Момент закінчення: за ч. 1, 2 – з моменту вчинення хоча б однієї з дій; за ч. 3 – з моменту отруєння або смерті особи чи створення загрози для життя і здоров'я.	Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Для виготовлення, придбання, зберігання, транспортування обов'язкова мета збуту. Щодо наслідків за ч. 3 (отруєння, смерть) – психічне ставлення у формі неосторожності.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 204 КК): незаконне виготовлення шляхом використання обладнання, що забезпечує масове виробництво, або особою, раніше засудженою за цією статтею. Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 204 КК): товари з недоброякісної сировини, що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, або збут, що призвів до отруєння чи смерті особи. Постанова Пленуму ВСУ від 25.04.2003 № 3: у разі умислу на заподіяння шкоди життю/здоров'ю дії кваліфікуються за сукупністю ч. 3 ст. 204 та ст. 115 або 121 КК.
Ст. 209 КК України Легалізація	Родовий об'єкт: суспільні	Діяння (альтернативні	Суб'єкт: загальний – фізична осудна	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 209 КК): повторно; за

(відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом	відносини у сфері господарської діяльності. Основний безпосередній об'єкт: встановлений законодавством порядок запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Предмет: грошові кошти або інше майно (цінні папери, рухоме й нерухоме майно, майнові права), одержані внаслідок вчинення предикатного діяння (злочину).	форми): 1) здійснення фінансової операції чи правочину з майном, одержаним злочинним шляхом; 2) приховання чи маскуванню незаконного походження такого майна, його джерела, місцезнаходження, переміщення, прав на майно; 3) набуття, володіння або використання такого майна. Конструкція складу: формальний. Момент закінчення: з моменту вчинення хоча б однієї з учинених операцій чи дій, спрямованих на надання легального вигляду.	особа з 16 років (як особа, що вчинила предикатне правопорушення, так і третя особа, яка здійснює легалізацію). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Особа усвідомлює, що майно одержане злочинним шляхом, і бажає вчинити дії з метою надання йому правомірного вигляду (легального статусу).	попередньою змовою групою осіб; або у великому розмірі (сума майна у 6000 і більше разів перевищує НМДГ). Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 209 КК): організованою групою; або в особливо великому розмірі (18000 і більше разів НМДГ). Відмежування від ст. 198 КК: за ст. 198 КК вчиняється заздалегідь не обіцяне придбання чи збут без мети надання майну легального вигляду. Постанова Пленуму ВСУ від 15.04.2005 № 5.
Ст. 212 КК України Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)	Родовий об'єкт: нормальна господарська та фінансова діяльність держави. Основний безпосередній об'єкт: порядок формування бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів за рахунок сплати податків і зборів. Предмет: грошові кошти у вигляді податків, зборів та інших обов'язкових платежів, включених до системи оподаткування України. Потерпілий:	Діяння: умисне ухилення від сплати податків, зборів (неподання декларацій, приховання об'єктів оподаткування, заниження доходів тощо). Суспільно небезпечні наслідки: фактичне ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах (3000 і більше разів НМДГ). Причинний зв'язок між діянням і ненадходженням коштів. Конструкція складу: матеріальний. Момент закінчення: з моменту фактичного ненадходження	Суб'єкт: спеціальний – 1) службові особи підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності; 2) особи, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юр. особи; 3) будь-які інші особи, зобов'язані сплачувати податки (фізичні особи – платники). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Особа усвідомлює обов'язок сплатити податки і бажає ухилитися від їх сплати.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 212 КК): за попередньою змовою групою осіб; або якщо дії призвели к фактичному ненадходженню коштів у великих розмірах (5000 і більше разів НМДГ). Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 212 КК): особою, раніше засудженою за цією статтею; організованою групою; або унеможливили надходження коштів в особливо великих розмірах (7000 і більше разів НМДГ). Заохочувальна норма (ч. 4 ст. 212 КК): особа звільняється від відповідальності, якщо до притягнення сплатила податки, збори та відшкодувала шкоду. Постанова Пленуму ВСУ від 08.10.2004 № 15.

	держава, територіальні громади.	коштів у граничні строки сплати.		
--	---------------------------------------	-------------------------------------	--	--

Тема 16: Кримінальні правопорушення проти довкілля

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 239 КК України Забруднення або псування земель	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони довкілля (екологічна безпека). Безпосередній об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують охорону довкілля в частині раціонального використання, ефективного захисту та відтворення земель як ключового елемента екосистеми. Додатковий обов'язковий об'єкт: життя та здоров'я людини, довкілля. Додатковий факультативний об'єкт: право власності та порядок здійснення господарської діяльності. Предмет: землі – верхній шар земної поверхні у межах зони активної життєдіяльності людини (крім поверхні водних об'єктів). Засоби вчинення: речовини, відходи або інші матеріали, шкідливі для життя, здоров'я людей чи довкілля (пестициди, важкі метали,	Форми суспільно небезпечного діяння: 1. Забруднення земель – накопичення в ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок діяльності людини пестицидів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин понад природний фон, що спричиняє їх якісні чи кількісні зміни. 2. Псування земель – приведення земель у непридатний для використання за цільовим призначенням стан (у т.ч. засмічення відкритими сторонніми предметами/відходами, погіршення родючості). Нормативна умовності: вчинення дії/бездіяльності внаслідок порушення спеціальних екологічних правил (Земельний кодекс, ЗУ «Про охорону земель» тощо). Наслідки та конструкція складу: за конструкцією склад є матеріальним (з матеріальною небезпекою) – вимагає створення реальної та очевидної небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Закінчений з моменту виникнення такої загрози.	Суб'єкт кримінального правопорушення: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: характеризується складною структурою вини: До порушення спеціальних правил – умисел (прямий/непрямий) або необережність (самовпевненість/недбалість). До створення небезпеки для життя та здоров'я людей – тільки необережна форма вини. До створення небезпеки для довкілля – можливий як умисел, так і необережність.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 239 КК): Ті самі діяння, якщо вони спричинили: 1) Загибель людей – смерть хоча б однієї людини; 2) Масове захворювання людей – епідемічні чи токсичні ураження великої групи осіб; 3) Інші тяжкі наслідки – істотне погіршення екологічної обстановки, деградація великих масивів земель, масова загибель тварин або рослин, збитки у великих розмірах. Примітки та відмежування: Слід відрізнити від адміністративного правопорушення за ст. 52 КУпАП (псування і забруднення сільськогосподарських земель), де відсутній факт створення реальної небезпеки для життя, здоров'я людей або довкілля.

	нафтопродукти, неочищені стічні води, агрохімікати).			
Ст. 240 КК України Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони довкілля. Безпосередній об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують охорону та раціональне використання надр і корисних копалин як елементів екосистеми. Додаткові об'єкти: життя та здоров'я людини, довкілля, безпека виробництва, порядок провадження господарської діяльності. Предмет: 1. Надра – частина земної кори під поверхнею суші та дном водоймищ, що простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення. 2. Корисні копалини – природні мінеральні утворення (загальнодержавного або місцевого значення згідно з переліком КМУ від 12.12.1994 № 827).	Альтернативні форми діяння: 1. Порушення правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1). 2. Незаконне видобування корисних копалин місцевого значення у значному розмірі (вартість у 30+ разів перевищує НМДГ) (ч. 1). 3. Порушення правил використання надр, що створило небезпеку для життя, здоров'я чи довкілля (ч. 2). 4. Незаконне видобування корисних копалин місцевого значення у великому розмірі (вартість у 100+ разів перевищує НМДГ) (ч. 2). 5. Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення (без вимоги щодо розміру) (ч. 2). Конструкція складів: порушення правил – склад з матеріальною небезпекою; видобування – матеріальний склад за вартісним критерієм.	Суб'єкт кримінального правопорушення: Ч. 1, 2, 4 – загальний (фізична осудна особа з 16 років). Ч. 3 – спеціальний суб'єкт (службова особа, яка використовує своє службове становище). Суб'єктивна сторона: При незаконному видобуванні корисних копалин – прямий умисел. При порушенні правил охорони чи використання надр – необережність (самовпевненість або недбалість). До тяжких наслідків (ч. 4) – тільки необережна форма вини.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 240 КК): Вчинення дій, передбачених ч. 1 або 2: на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду; повторно; службовою особою з використанням службового становища. Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 4 ст. 240 КК): вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом; якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки. окремі склади передбачено щодо незаконного видобування бурштину (у значному/великому/особливо великому розмірах).
Ст. 242 КК України Порушення правил охорони	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони довкілля.	Об'єктивна сторона включає: 1. Діяння – порушення спеціальних правил	Суб'єкт кримінального правопорушення: загальний – фізична осудна особа, якій виповнилося 16 років (як	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 242 КК): Ті самі діяння, якщо вони спричинили: 1) Загибель людей –

вод	Безпосередній об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують охорону вод від забруднення, засмічення, зміни природних властивостей та виснаження. Додаткові обов'язкові об'єкти: життя та здоров'я людини, довкілля. Додаткові факультативні об'єкти: порядок провадження господарської діяльності, безпека виробництва. Предмет: водні об'єкти (поверхневі води, підземні води, водоносні горизонти, джерела питних та лікувальних вод – моря, річки, озера, водосховища, ставки, джерела).	охорони вод (Водний кодекс України, ЗУ «Про питну воду...»), що виражається у скиданні неочищених стічних вод, отрутохімікатів, виливах нафтопродуктів, перевищенні лімітів скиду, відключенні очисних споруд. 2. Наслідки: забруднення або засмічення вод; зміна природних властивостей (фізичних, хімічних, біологічних); виснаження водних джерел. 3. Обов'язкова умова (наслідок): створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Склад матеріальний (з небезпекою).	службові особи й працівники підприємств, так і приватні громадяни). Суб'єктивна сторона: складна структура вини: До порушення правил – умисел або необережність. До небезпеки для життя/здоров'я та наслідків ч. 2 – лише необережність. До небезпеки для довкілля – можливий умисел або необережність.	смерть хоча б однієї особи; 2) Захворювання людей – заподіяння тяжких/середньої тяжкості ушкоджень двом і більше особам, поява спадкових патологій; 3) Масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу – загибель великої кількості диких звірів, птахів, риби, ікри, замор водних біоресурсів; 4) Інші тяжкі наслідки – велика матеріальна шкода, масове залишення мешканцями забруднених територій.
Ст. 245 КК України Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони довкілля. Безпосередній об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують охорону флори (об'єктів рослинного світу) від знищення або пошкодження. Додаткові обов'язкові об'єкти: громадська безпека, порядок охорони земель та атмосферного повітря. Додаткові об'єкти	Обов'язкові способи вчинення діяння: 1. Вогнем – підпал (свідоме спричинення пожежі) або порушення вимог пожежної безпеки (розведення багать, недотримання правил при випалюванні). 2. Іншим загально небезпечним способом – вибух, затоплення, замикання, хімічне забруднення, викид відходів. Характер діяння: Знищення – повне вигорання/загибель рослинності. Пошкодження –	Суб'єкт кримінального правопорушення: загальний – фізична осудна особа, якій виповнилося 16 років. Суб'єктивна сторона: Форма вини щодо діяння – умисел або необережність. Психічне ставлення до кваліфікованих наслідків (ч. 2) – тільки необережність. При наявності умислу на позбавлення життя людини діяння додатково кваліфікується за ст. 115 КК України.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 245 КК): Ті самі діяння, якщо вони спричинили: 1) Загибель людей – смерть хоча б однієї людини; 2) Масову загибель тварин – загибель значної кількості дикої фауни чи худоби; 3) Інші тяжкі наслідки – знищення видів, занесених до Червоної книги України, екологічна деградація території, заподіяння матеріальних збитків у великих розмірах. Відмежування: Випалювання стерні без загально небезпечного

	ч. 2: життя та здоров'я людини. Предмет: лісові масиви, зелені насадження навколо міст/сіл, вздовж залізниць, стерня, сухі трави, рослинність на землях сільгосп. призначення.	заподіяння шкоди, що не припинило росту, але погіршило стан. Конструкція: матеріальний склад (закінчений з моменту настання фактичного знищення/пошкодження).		способу та без істотної шкоди тягне адмін. відповідальність за ст. 77¹ КУпАП.
--	--	---	--	---

Тема 17: Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 258 КК України Терористичний акт	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони громадської безпеки. Безпосередній об'єкт: громадська безпека. Додатковий обов'язковий/факультативний об'єкт: життя та здоров'я людей, власність, громадський порядок, нормальне функціонування органів влади чи міжнародних організацій. Потерпілий: фізичні особи, суспільство, держави, міжнародні організації.	Діяння: застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або інших дій, які створювали загрозу загибелі людей, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, або погроза вчинення таких дій. Конструкція складу: за особливостями конструкції – формально-матеріальний (у разі фактичного вчинення дій) або усічений/формальний (у разі погрози вчинення терористичного акту). Закінчений з моменту вчинення зазначених дій чи висловлення погрози.	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку (ч. 2 ст. 22 КК України). Суб'єктивна сторона: винятково прямий умисел. Обов'язкова спеціальна мета (будь-яка з перелічених): 1) порушення громадської безпеки; 2) залякування населення; 3) провокація воєнного конфлікту чи міжнародного ускладнення; 4) вплив на прийняття рішень чи вчинення/невчинення дій органами влади, місцевого самоврядування, службовими особами, юридичними особами, міжнародними організаціями; 5) привернення уваги громадськості до політичних, релігійних чи інших поглядів винного.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 258 КК): 1) вчинення повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків. Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 258 КК): 1) дії, що призвели до загибелі людини. Заохочувальна норма (ч. 6 ст. 258 КК): звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила погрозу терористичного акту (ч. 1), якщо вона до повідомлення про підозру добровільно повідомила правоохоронний орган, сприяла припиненню чи розкриттю злочину, відвернула небезпеку для життя/майна і в її діях немає складу іншого злочину.
Ст. 259 КК України Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу	Безпосередній об'єкт: громадська безпека в частині забезпечення достовірної інформації про існуючі загрози вибухів, підпалів тощо.	Діяння: активна дія у вигляді неправдивого повідомлення про: а) підготовку вибуху;	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона:	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 259 КК): 1) об'єктом повідомлення стали критично

безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності	Додатковий безпосередній об'єкт: життя та здоров'я осіб, нормальна діяльність органів влади, підприємств, закладах освіти й охорони здоров'я, власність. Предмет інформації: завідомо неправдиві відомості про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками.	б) підготовку підпалу; в) підготовку інших дій, що загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками. Конструкція складу: формальний склад. Закінчений з моменту доведення неправдивого повідомлення хоча б до однієї особи (з метою подальшого поширення). Спосіб передачі (телефон, письмово, через Інтернет) на кваліфікацію не впливає.	прямий умисел. Психічне ставлення: винний завідомо усвідомлює, що повідомляє недостовірні, вигадані відомості про неіснуючу загрозу безпеці громадян чи об'єктів власності.	важливі об'єкти інфраструктури (п. 13 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про критичну інфраструктуру»); 2) об'єктом стали будівлі чи споруди, що забезпечують діяльність органів державної влади; 3) об'єктом стали заклади охорони здоров'я або заклади освіти; 4) спричинення тяжких наслідків (зокрема, майнова шкода у великих розмірах – прямі збитки на суму у 300 і більше разів перевищує НМДГ); 5) вчинення діяння повторно (двох або більше злочинів, передбачених ст. 259 КК).
Ст. 263 КК України Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері охорони громадської безпеки. Безпосередній об'єкт: встановлений законом порядок обігу вогнепальної, холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв. Предмет злочину: 1) вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської); 2) бойові припаси (патрони до нарізної зброї, снаряди, гранати, міни); 3) вибухові речовини (порох, тротил, динаміт) та вибухові пристрої; 4) холодна зброя (ч. 2 ст. 263 КК: кинджали, фінські ножі, кастети тощо). НЕ є предметом ст. 263 КК: пневматична зброя, сигнальні, стартові, газові пістолети, ракетниці,	Діяння: вчинення без передбаченого законом дозволу хоча б однієї з альтернативних дій: – ч. 1 ст. 263 КК: носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв; – ч. 2 ст. 263 КК: носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї. Зміст дій: носіння – переміщення при собі; зберігання – володіння у вибраному місці;	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона: винятково прямий умисел. Усвідомлення: винний усвідомлює факт відсутності у нього законного дозволу на поводження з відповідними предметами.	Заохочувальна норма (ч. 3 ст. 263 КК): звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила дії, передбачені ч. 1 або ч. 2 ст. 263 КК, та добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої. Роз'яснення Пленуму ВСУ: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3 «Про судову

	пристрої для відстрілу гумових куль, набої до гладкоствольної мисливської зброї.	придбання – набуття у власність/володіння; передача – надання у володіння іншій особі; збут – відчуження (продаж, дарування тощо). Конструкція складу: формальний склад, закінчений з моменту вчинення хоча б однієї з перелічених дій.		практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами». Реальна сукупність: викрадення зброї (ст. 262 КК) та її наступне носіння/зберігання (ч. 1 ст. 263 КК) кваліфікуються за сукупністю злочинів.
--	--	--	--	---

Тема 18: Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 296 КК України Хуліганство	Родовий об'єкт: громадський порядок та моральні основи життя суспільства. Основний безпосередній об'єкт: громадський порядок у сфері суспільно корисної діяльності, спокійних умов праці, побуту та відпочинку людей. Факультативний безпосередній об'єкт: здоров'я особи, громадська безпека, авторитет органів влади, власність тощо. Потерпілий: будь-яка особа (громадяни, працівники підприємств, діти, особи похилого віку).	Діяння: активні зухвалі дії цинічного характеру, що грубо порушують громадський порядок. Прояви: застосування насильства (побої, легкі тілесні ушкодження), знищення/пошкодження майна, безладна стрілянина, використання сильнодіючих речовин для зриву заходів, прояви безсоромності, знущання над безпорадними. Обов'язкові альтернативні ознаки діяння: вчинення дій, що супроводжувалися особливою зухвалістю АБО винятковим цинізмом. Конструкція складу: за особливістю конструкції – формальний склад (вважається закінченим з моменту вчинення дій, передбачених диспозицією).	Суб'єкт кримінального правопорушення: фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку (знижений вік кримінальної відповідальності згідно з ч. 2 ст. 22 КК України). Суб'єктивна сторона: умисна форма вини у виді прямого умислу. Обов'язковий мотив: явна неповага до суспільства (усвідомлене прагнення виявити зневагу до існуючих правил поведінки, моралі, протиставити себе суспільству, показати грубу силу чи п'яну хвацькість).	Поняття «грубе порушення громадського порядку»: оціночна категорія; означає явну, очевидну для всіх шкоду упорядкованому функціонуванню суспільних відносин, коли нормальна діяльність, праця чи відпочинок стають неможливими або значно утрудненими. Обов'язковість мотиву: відсутність у вчиненому мотиву явної неповаги до суспільства свідчить про відсутність складу хуліганства (діяння може кваліфікуватися як злочин проти особи чи власності).
Ст. 297 КК України Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого	Основний об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують шанобливе ставлення до пам'яті померлих, моральні засади суспільства, релігійні та культурні традиції поховання. Додатковий об'єкт (у кваліфікованих складах): власність (коли	Основні форми: осквернення (плюндрування, нанесення образливих написів, малюнків, залишення сміття, бруду); пошкодження (зламання хреста, пам'ятника, огорожі); знищення (повне руйнування надгробка, розкопування могили); розкриття могили; вилучення останків, праху, предметів із могили; руйнування або пошкодження культових споруд на кладовищі.	Суб'єкт: фізична осудна особа, яка досягла 16 років. Спеціального суб'єкта немає. Прямий умисел: особа усвідомлює, що її дії є наругою над могилою, і бажає їх вчинити. Мотиви можуть бути різними: хуліганські, корисливі, релігійна ненависть, помста тощо – але для кваліфікації значення	Кваліфікуючі ознаки 2. Осквернення або руйнування братської могили чи могили Невідомого солдата, пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни - радянських воїнів-

	пошкоджується майно), громадський порядок (коли дії вчиняються групою, з особливою зухвалістю).	Важливо: Злочин формальний – не потребує настання матеріальних наслідків. Достатньо самого факту дії, що має характер наругу.	не мають (крім випадків, коли мотив утворює інший склад, наприклад, ст. 161 КК).	визволителів, учасників партизанського руху, підпільників, жертв нацистських переслідувань, воїнів-інтернаціоналістів та миротворців, а також осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації або іншої держави, визнаної Верховною Радою України агресором, учасників Революції Гідності, борців за незалежність України у XX столітті. 3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з корисливих чи хуліганських мотивів, або щодо пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни, жертв
--	---	---	--	---

				нацистських переслідувань, а також воїнів-інтернаціоналістів та миротворців, або поєднані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, - 4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки.
--	--	--	--	--

Тема 19: Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 307 КК України Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	Родовий об'єкт: здоров'я населення. Безпосередній об'єкт (основний): встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Безпосередній об'єкт (додатковий): здоров'я особи. Предмет: 1) Наркотичні засоби – природні чи синтетичні речовини, препарати, рослини з Переліку КМУ № 770 від 06.05.2000 р.; 2) Психотропні речовини – природні чи синтетичні речовини, препарати з Переліку КМУ № 770; 3) Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені	Об'єктивна сторона полягає в активних діях у 7 альтернативних формах: 1) Незаконне виробництво – серійне одержання за відповідною технологією з хімічних речовин/рослин; 2) Незаконне виготовлення – рафінування, підвищення концентрації, переробка для отримання готових до вживання форм; 3) Незаконне придбання – купівля, обмін, позика, подарунок, привласнення знайденого, збирання залишків на полях/пустирях; 4) Незаконне зберігання – володіння при собі, у приміщенні чи сховищі (тривалість не має значення); 5) Незаконне перевезення – переміщення будь-яким транспортом у межах України; 6) Незаконне пересилання – переміщення поштою, багажем, посильним (закінчено з моменту відправлення); 7) Незаконний збут – оплатна чи безоплатна реалізація (продаж, дарування, обмін, сплата боргу, введення ін'єкції іншій особі за її згодою тощо). Конструкція складу: формальний склад (закінчений з моменту вчинення хоча б однієї з дій).	Суб'єкт кримінального правопорушення: – Загальний: фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. – Спеціальний суб'єкт: при вчиненні злочину із залученням неповнолітнього/малолітнього (ч. 2, 3) або щодо малолітнього (ч. 3) суб'єктом є виключно повнолітня особа (з 18 років). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Спеціальна мета: при вчиненні дій у перших 6 формах (без збуту) обов'язковою ознакою є мета збуту.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 307 КК): а) повторно; б) за попередньою змовою групою осіб; в) особою, яка раніше вчинила злочини за ст. 308–310, 312, 314, 315, 317 КК; г) із залученням неповнолітнього; д) збут у місцях масового перебування громадян (школи, ВНЗ, кінотеатри, вокзали, парки тощо); е) збут/передача у місця позбавлення волі; є) у великих розмірах (наказ МОЗ № 188); ж) щодо особливо небезпечних наркозасобів чи психотропів. Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 307 КК): а) організованою групою; б) в особливо великих розмірах; в) із залученням малолітнього або щодо малолітнього. Заохочувальна норма (ч. 4 ст. 307 КК): звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка добровільно здала наркозасоби/психотропи/аналоги, вказала джерело придбання або сприяла розкриттю злочинів. Постанова ПВСУ № 4 від 26.04.2002 р.

	до обігу речовини з подібною хімічною структурою та психоактивною дією, яку вони відтворюють.			
Ст. 308 КК України Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем	Безпосередній об'єкт (основний): встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Безпосередній об'єкт (факультативний): власність та здоров'я особи. Предмет: наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин. Потерпілий: підприємства, установи, організації незалежно від форми власності чи окремі громадяни (які володіли предметами як законно, так і незаконно).	Об'єктивна сторона полягає в умисному незаконному вилученні предметів будь-яким способом з підприємств, установ, організацій чи в окремих громадян (у т.ч. вилучення наркотиковмісних рослин з ділянок до збирання врожаю). Способи вчинення: 1) Викрадення (крадіжка, грабіж); 2) Привласнення (протиправне утримання/неповернення особою, якій довірено по службі); 3) Вимагання (пред'явлення вимоги, поєднане з погрозою чи насильством); 4) Заволодіння шляхом шахрайства (обман чи зловживання довірою); 5) Заволодіння шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2); 6) Розбій (ч. 3). Момент закінчення: викрадення/привласнення/шахрайство – з моменту вилучення та отримання можливості розпорядитися; вимагання – з моменту пред'явлення вимоги; розбій – з моменту нападу. Склад формально-матеріальний. Не потребує додаткової кваліфікації за ст. 185–191 КК.	Суб'єкт кримінального правопорушення: – Загальний (з 16 років) – при вчиненні шляхом крадіжки, грабежу, розбою, шахрайства, вимагання, привласнення. – Спеціальний – службова особа (при заволодінні шляхом зловживання службовим становищем за ч. 2 ст. 308 КК). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Мета: на кваліфікацію за ст. 308 КК не впливає (може вчинятися як з метою власного вживання, так і для збуту).	Кваліфікуючі ознаки (ч. 2 ст. 308 КК): а) повторно; б) за попередньою змовою групою осіб; в) із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я, або з погрозою такого насильства; г) особою, яка раніше вчинила злочин за ст. 306, 307, 310–312, 314, 317 КК; д) у великих розмірах; е) службовою особою шляхом зловживання службовим становищем. Особливо кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 308 КК): а) в особливо великих розмірах; б) організованою групою; в) розбій з метою викрадення наркотиків/психотропів/аналогів; г) вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я. Правила сукупності: заволодіння за ст. 308 КК та наступне зберігання, перевезення чи збут за ст. 307 чи 309 КК утворюють реальну сукупність злочинів (без повторності за ст. 307/309 КК). Постанова ПВСУ № 4 від 26.04.2002 р.

Тема 20: Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 336 КК України Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період	Родовий об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують охорону державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Безпосередній об'єкт: суспільні відносини, що забезпечують комплектування Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та Державної спеціальної служби транспорту під час мобілізації, на особливий період. Предмет / Потерпілий:	Діяння: характеризується діянням у формі дії (активна відмова від отримання повістки чи ВЛК) або бездіяльності (ухилення, нез'явлення у визначений строк до ТЦК та СП за мобілізаційним розпорядженням / повісткою). Конструкція складу: за особливістю конструкції є злочином із формальним складом. Вважається закінченим з моменту нез'явлення за викликом без поважних причин у зазначений строк. Базові юридичні дефініції (ЗУ № 3543-ХІІ): 1) Мобілізація – комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, органів влади,	Суб'єкт кримінального правопорушення: спеціальний суб'єкт. Відповідно до ст. 39 Закону України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ «Про військовий обов'язок і військову службу» суб'єктом є резервісти та військовозобов'язані, які перебувають у запасі і не заброньовані в установленому порядку на період мобілізації, незалежно від місця їх перебування на військовому обліку. Дефініції категорій (ч. 9 ст. 1 ЗУ № 2232-ХІІ): - Військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування ЗСУ та інших військових формувань на особливий період. - Резервісти – особи, які проходять службу у військовому резерві ЗСУ. Суб'єктивна сторона: характеризується виною у формі умислу, вид умислу – прямий (особа усвідомлює свій обов'язок за мобілізацією і бажає	Нормативно-правова основа: 1) Конституція України (ст. 65 – захист Вітчизни); 2) Закон України № 3543-ХІІ від 21.10.1993 р. «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (ст. 4, 22); 3) Закон України № 2232-ХІІ від 25.03.1992 р. «Про військовий обов'язок і військову службу» (ст. 1, 39). Розмежування складів: - Від ст. 210, 210¹ КУпАП: адміністративна відповідальність настає за порушення правил військового обліку чи законодавства про мобілізацію до моменту вручення мобілізаційного розпорядження (повістки «на відправку» / «на збір») чи проходження ВЛК. - Від ст. 407–409 КК України: військові злочини (СЗЧ, дезертирство) вчиняються виключно військовослужбовцями, які вже призвані та зараховані до списків особового складу військової частини, тоді як ст. 336 КК вчиняється цивільною особою (військовозобов'язаним/резервістом) до зарахування на службу.

	спеціальний предмет або потерпілий у структурі даного складу відсутні; посягання здійснюється на порядок комплектування сил оборони України.	підприємств на функціонування в умовах особливого періоду, а ЗСУ та інших військових формувань – на організацію і штати воєнного часу. Буває загальною або частковою, відкритою чи прихованою. 2) Особливий період – період функціонування органів влади, сил оборони та виконання громадянами обов’язку щодо захисту Вітчизни, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію або введення воєнного стану та охоплює час мобілізації, воєнний час і час демобілізації.	ухилитися від призову). Мотив, мета та психоемоційний стан є факультативними ознаками та на кваліфікацію не впливають.	
--	---	---	---	--

Тема 21: Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 342 КК України Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та правоохоронних органів. Основний безпосередній об'єкт: законна діяльність представників влади, працівників правоохоронних органів, військовослужбовців та інших визначених осіб щодо виконання покладених на них службових обов'язків чи обов'язків з охорони порядку. Додатковий об'єкт: воля, фізична недоторканність та здоров'я потерпілого. Потерпілі (за частинами): ч. 1: представник влади (окрім працівника правоохоронного органу), уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; ч. 2: працівник правоохоронного органу, державний/приватний виконавець, член громадського формування з охорони громадського порядку і кордону,	Діяння: активна фізична протидія (або примус) виконанню потерпілим своїх службових обов'язків чи обов'язків з охорони громадського порядку. Форми опору: активні дії, спрямовані на перешкоджання законній діяльності (викручування рук, зв'язування, штовхання, утримування, вихоплювання документів, пошкодження майна/спецзасобів тощо). Обов'язкова умова законності: діяльність потерпілого повинна бути законною (у межах наданих повноважень). Опір явно незаконним діям (наприклад, завідомо незаконне затримання чи катування) не утворює складу ст. 342 КК та може бути правомірною самообороною (ст. 36 КК). Конструкція складу: формальний склад; злочин є закінченим з моменту вчинення дій, що утворюють опір, незалежно від того, чи вдалося перешкодити виконанню обов'язків.	Суб'єкт злочину: фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (загальний суб'єкт). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Винуватий усвідомлює, що чинить опір законній діяльності спеціального потерпілого під час виконання ним службових обов'язків або обов'язків з охорони громадського порядку, і бажає чинити такий опір. Мотив: прагнення перешкодити виконанню службового чи громадського обов'язку або помста за його виконання.	Кваліфікований склад (ч. 3 ст. 342 КК): дії, передбачені частинами 1 або 2, поєднані з примусом цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій. Відмежування від ст. 345 КК (погроза або насильство): при опорі (ст. 342 КК) насильство слугує засобом протидії, тоді як ст. 345 КК захищає безпосередньо здоров'я та життя працівника правоохоронного органу. Заподіяння побоїв чи тілесних ушкоджень під час опору вимагає кваліфікації за сукупністю ст. 342 та ст. 345 КК (або ст. 121, 122 КК). Відмежування від ст. 185 КУпАП (злісна непокора): злісна непокора є пасивною

	військовослужбовець.			протидією (відмова виконати законну вимогу), тоді як опір (ст. 342 КК) завжди полягає у активних фізичних діях протидії.
Ст. 348 КК України Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця	Родовий об'єкт: суспільні відносини у сфері авторитету органів державної влади, правоохоронних органів та військової служби. Основний безпосередній об'єкт: законна діяльність правоохоронних органів, громадських формувань з охорони порядку й кордону, а також військових формувань. Додатковий обов'язковий об'єкт: життя людини (працівника правоохоронного органу, військовослужбовця, члена громадського формування або їх близьких родичів). Потерпілі: 1) працівник правоохоронного органу; 2) член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону; 3) військовослужбовець; 4) близькі родичі зазначених осіб (у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи обов'язків з охорони громадського порядку).	Діяння: умисне вбивство або замах на вбивство осіб, зазначених у диспозиції статті, у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи обов'язків з охорони громадського порядку. Конструкція складу: усічений склад (з подвійною конструкцією). Злочин вважається закінченим з моменту вчинення дій, безпосередньо спрямованих на позбавлення життя (замаху), незалежно від того, чи настала смерть потерпілого. Обов'язкова умова: посягання має бути вчинене безпосередньо під час виконання потерпілим службових/громадських обов'язків або у зв'язку з такою діяльністю. Посягання на ґрунті суто особистих неприязних стосунків кваліфікується як злочин проти життя за ст. 115 КК України.	Суб'єкт злочину: фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку (знижений вік кримінальної відповідальності згідно з ч. 2 ст. 22 КК України). Суб'єктивна сторона: прямий умисел щодо позбавлення життя потерпілого. Винуватий усвідомлює спеціальний статус потерпілого та зв'язок посягання з його службовою діяльністю, передбачає можливість чи неминучість настання смерті й бажає її настання. Мотив: перешкоджання законній діяльності потерпілого або помста за таку діяльність.	Співвідношення зі ст. 115 КК України: ст. 348 КК є спеціальною нормою щодо п. 8 ч. 2 ст. 115 КК (умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням службового обов'язку). За правилом конкуренції загальної та спеціальної норм застосовується виключно спеціальна норма – ст. 348 КК України. Охоплення замаху: оскільки диспозиція ст. 348 КК самотійно криміналізує як умисне вбивство, так і замах на нього, кваліфікація дій винного за ст. 348 КК здійснюється без посилання на ст. 15 КК України. Розмежування зі ст. 345 КК: якщо умисел винного був спрямований лише на заподіяння тілесних ушкоджень або погрозу (без умислу на

				позбавлення життя), діяння кваліфікуються за відповідними частинами ст. 345 КК України.
--	--	--	--	--

Тема 22: Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 364 КК України Зловживання владою або службовим становищем	Родовий об'єкт: суспільні відносини, які забезпечують нормальну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності. Безпосередній об'єкт: встановлений порядок (авторитет та правильне функціонування) службової діяльності органів влади, місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємств, установ чи організацій. Додатковий факультативний об'єкт: права, свободи та законні інтереси окремих громадян, державних або громадських інтересів, законних інтересів юридичних осіб. Предмет / Потерпілий: за належністю – матеріальні чи	Об'єктивна сторона (3 обов'язкові ознаки): 1) Діяння: використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби (тобто дії/бездіяльність, які формально входять до її компетенції, але вчиняються не для цілей служби, а у вузьковідомчих чи особистих інтересах); 2) Суспільно небезпечні наслідки: обов'язкове настання істотної шкоди (ч. 1) або тяжких наслідків (ч. 2); 3) Причинний зв'язок між діянням та наслідками. Поняття істотної шкоди (п. 3 примітки до ст. 364 КК): у 100 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (НМДГ). Конструкція складу: Матеріальний склад (злочин вважається закінченим з моменту фактичного настання істотної шкоди або тяжких наслідків).	Суб'єкт: спеціальний – службова особа (ч. 2–4 ст. 18 та п. 1 примітки до ст. 364 КК України): а) представники влади (народні депутати, судді, прокурори, слідчі, працівники поліції, СБУ, інспектори тощо); б) особи, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Суб'єктивна сторона: винувата діяльність у формі прямого умислу. Обов'язкова спеціальна мета: отримання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи.	Кваліфікований склад (ч. 2 ст. 364 КК): – якщо те саме діяння спричинило тяжкі наслідки. Поняття тяжких наслідків (п. 4 примітки до ст. 364 КК): матеріальні збитки, які у 250 і більше разів перевищують НМДГ, або нематеріальні наслідки (розвал діяльності підприємства, установи, їх банкрутство, створення аварійної ситуації з людськими жертвами тощо). Відмежування та судова практика: – Відмежовується від перевищення владності (ст. 365 КК), де діяння вчиняються виходять за межі повноважень та вчиняються працівником правоохоронного органу. – Постанова Пленуму ВСУ від 26.12.2003 № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень».

	нематеріальні блага, яким завдано істотної шкоди чи тяжких наслідків.			
Ст. 365 КК України Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу	Безпосередній об'єкт (основний): встановлений законодавством порядок службової діяльності в правоохоронних органах. Додатковий обов'язковий об'єкт (ч. 2 ст. 365 КК): здоров'я, фізична недоторканність та особиста гідність людини. Додатковий обов'язковий об'єкт (ч. 3 ст. 365 КК): життя особи, матеріальні та інші інтереси. Потерпілий: фізичні особи (громадяни, затримані, підозрювані), відносно яких явно перевищено службові повноваження.	Об'єктивна сторона складається з 3 ознак: 1) Діяння: вчинення дій, які явно виходять за межі наданих працівнику правоохоронного органу прав чи повноважень (тобто дії, які особа взагалі не мала права вчиняти, або які мали вчинятися лише за особливих умов чи з дозволу іншої особи); 2) Наслідки: істотна шкода (ч. 1) або тяжкі наслідки (ч. 3); 3) Причинний зв'язок. Форми вчинення за ч. 2 ст. 365 КК (формально-матеріальний склад): діяння, супроводжувані насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування (настання істотної шкоди за п. 3 примітки ст. 364 КК для ч. 2 не є обов'язковим!). Конструкція	Суб'єкт: виключно спеціальний суб'єкт – працівник правоохоронного органу (атестований склад органів поліції, СБУ, ДБР, НАБУ, прокуратури, митної/прикордонної служби тощо; технічний та допоміжний персонал не є суб'єктом за ст. 365 КК, а відповідає за ст. 364 КК). Суб'єктивна сторона: винувата діяльність у формі умислу (прямого або непрямого) щодо вчинення дій та умисна чи необережна вина щодо наслідків.	Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки: – ч. 2 ст. 365 КК: дії, супроводжувані насильством/погрозою насильства, застосуванням зброї чи спецзасобів або болісними/ображаючим и гідність діями; – ч. 3 ст. 365 КК: дії, що спричинили тяжкі наслідки (заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, смерті, доведення до самогубства, майнова шкода у 250+ разів більше НМДГ). Правила кваліфікації та судова практика: – Заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження чи вбивства вимагає сукупності за ст. 365 та ст. 121 або ст. 115 КК. – Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-XII.

		складу: матеріальний (ч. 1, 3); формально-матеріальний (ч. 2).		
Ст. 368 КК України Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою	Безпосередній об'єкт: встановлений законодавством та нормативними актами порядок оплати праці та діяльності службових осіб, який вимагає непідкупності, об'єктивності та фінансування виключно за рахунок передбачених законом коштів. Предмет кримінального правопорушення – неправомірна вигода: грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав (примітка до ст. 354 КК). Потерпілий: фізичні або юридичні особи, у яких вимагають або одержують неправомірну вигоду.	Об'єктивна сторона складається з альтернативних дій: 1) прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди; 2) одержання службовою особою неправомірної вигоди; 3) прохання (вимога) надати неправомірну вигоду – для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища. Конструкція складу: Формальний склад (злочин вважається закінченим з моменту вчинення хоча б однієї з зазначених альтернативних дій, незалежно від того, чи була фактично вчинена обумовлена дія по службі).	Суб'єкт: спеціальний – службозна особа (ч. 2–4 ст. 18 та п. 1 примітки до ст. 364 КК України). Суб'єктивна сторона: винувата діяльність у формі прямого умислу. Обов'язковий суб'єктивний мотив: корисливий мотив (прагнення одержати незаконне збагачення чи майнову/нематеріальну вигоду).	Кваліфіковані та особливо кваліфіковані види (ч. 2, 3, 4 ст. 368 КК): – ч. 2: у значному розмірі (у 100 і більше разів перевищує НМДГ); – ч. 3: у великому розмірі (у 200 і більше разів перевищує НМДГ); службовою особою, яка займає відповідальне становище (категорія «Б», судді, прокурори, слідчі, керівники структурних підрозділів); за попередньою змовою групою осіб; повторно (спеціальна повторність зі ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369 КК); поєднане з вимаганням неправомірної вигоди; – ч. 4: в особливо великому розмірі (у 500 і більше разів перевищує НМДГ); службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (категорія «А», народні депутати, члени КМУ, керівники центральних органів влади). Судова практика: Постанова Пленуму ВСУ від 26.04.2002 № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво».

Тема 23: Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Стаття КК / Назва складу	Об'єкт, предмет та потерпілий	Об'єктивна сторона (діяння, форми, склад)	Суб'єкт та суб'єктивна сторона (вина, мета)	Кваліфікуючі ознаки, заохочувальні норми та примітки
Ст. 436 КК України Пропаганда війни	Родовий об'єкт: мир, безпека людства та міжнародний правопорядок. Основний безпосередній об'єкт: мирні взаємовідносини між державами та народами, міжнародна безпека, засади міжнародного права (Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права 1970 р.). Предмет: матеріали із закликами до розв'язування воєнного конфлікту чи агресивної війни (листівки, брошури, відеоматеріали, публікації у мережі Інтернет).	Діяння (альтернативні форми): 1) Публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту; 2) Розповсюдження матеріалів із закликами до таких дій. Публічність: адресованість закликів невизначеному колу осіб (виступи на мітингах, у ЗМІ, соцмережах, перед аудиторією). Конструкція складу: формальний склад. Злочин вважається закінченим з моменту виголошення публічних закликів або розповсюдження (передачі, поширення) хоча б одного примірника відповідного матеріалу.	Суб'єкт: загальний (фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку). Суб'єктивна сторона: прямий умисел (особа усвідомлює суспільно небезпечний характер закликів чи розповсюджуваних матеріалів і бажає їх поширення). Мета/мотив: спонукати невизначене коло осіб, органи влади чи військово командування до розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту.	Одностаттєвий склад (ст. 436 КК не містить кваліфікованих видів). Відмежування від суміжних складів: - Від ст. 436 ² КК: об'єктом ст. 436 ² КК є заперечення збройної агресії РФ або глорифікація її учасників, тоді як ст. 436 КК передбачає активні заклики до майбутньої чи поточної агресивної війни; - Від ст. 110 КК: при ст. 110 КК заклики спрямовані на зміну меж території чи державного кордону України, а при ст. 436 КК – на розв'язування воєнного конфлікту.
Ст. 436-2 КК України Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її	Родовий об'єкт: мир, безпека людства та міжнародний правопорядок. Основний безпосередній об'єкт: інформаційна безпека України в умовах збройної агресії, суверенітет та територіальна цілісність	Діяння (альтернативні форми): 1) Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014	Суб'єкт: - За ч. 1 та ч. 2: загальний (особа з 16 років); - За ч. 3: спеціальний суб'єкт – службова особа (за посадою чи повноваженнями) або загальний суб'єкт при повторності чи вчиненні організованою групою.	Кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 436 ² КК): - Вчинення дій, передбачених ч. 1 або ч. 2, службовою особою; - Повторно; - Організованою групою;

учасників	держави. Додатковий об'єкт: авторитет Збройних Сил України та інших військових формувань. Предмет: матеріали, що містять виправдовування агресії РФ або глорифікацію її учасників (друковані, аудіо-, відеоматеріали, дописи у соцмережах).	році, у т.ч. шляхом представлення її як внутрішнього громадянського конфлікту (ч. 1); 2) Виготовлення, поширення матеріалів з виправдовуванням агресії РФ або глорифікацією її учасників (ч. 2); 3) Глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію РФ проти України, представників збройних формувань РФ, окупаційної адміністрації (ч. 1, 3). Конструкція складу: формальний склад. Закінчений з моменту вчинення дій (висловлювання, поширення, виготовлення).	Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Спеціальний мотив: підтримка держави-агресора, поширення ворожої пропаганди.	- 3 використанням засобів масової інформації. Примітка: розмежовується з колабораційною діяльністю (ст. 111 ¹ КК) та державною зрадою (ст. 111 КК) за відсутністю прямої співпраці чи надання допомоги ворогу в підривної діяльності.
Ст. 438 КК України Воєнні злочини	Родовий об'єкт: мир, безпека людства та міжнародний правопорядок (Розділ XX Особливої частини КК України). Основний безпосередній об'єкт: встановлений міжнародним гуманітарним правом (МГП) обов'язковий порядок ведення збройних конфліктів. Додатковий обов'язковий або факультативний об'єкт: життя	Об'єктивна сторона має складну структуру та поєднує нормативно визначені дії з міжнародними стандартами: Контекстуальний елемент (Nexus): діяння обов'язково має бути вчинене в контексті та у зв'язку зі збройним конфліктом (як міжнародним, так і неміжнародним). Бланкетність диспозиції: відсилка до «інших порушень законів та звичаїв війни...» вимагає прямої фіксації порушеної норми договірного або звичаєвого	Суб'єкт злочину: Фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Категорії суб'єктів: Військовослужбовці та комбатанти регулярних сил, найманці, учасники парамілітарних формувань; Представники окупаційної влади та цивільні особи (за умови, що їхні дії пов'язані зі збройним конфліктом і порушують норми МГП); Командири, начальники та цивільні керівники (як виконавці, підбурювачі, організатори через віддання наказу, а також у системному взаємозв'язку з командною	Особливість ч. 2 (загибель людини): На відміну від старої редакції («поєднані з умисним вбивством»), конструкція «якщо вони спричинили загибель людини» охоплює не лише прямий чи непрямий умисел на позбавлення життя, але й випадки, коли смерть настала як закономірний суспільно небезпечний наслідок вчиненого воєнного злочину (наприклад, загибель

		МГП (зокрема положень Гаазьких конвенцій 1899/1907 рр., Женевських конвенцій 1949 р., Додаткових протоколів I та II, положень Римського статуту МКС). Альтернативні діяння за ч. 1: Жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням (катування, нелюдське поводження, сексуальне насильство, медико-біологічні експерименти, використання цивільних як живих щитів тощо); Вигнання цивільного населення для примусових робіт (депортація, насильницьке переміщення); Розграбування національних цінностей на окупованій території; Застосування заборонених міжнародним правом засобів ведення війни (невибіркова зброя, хімічна/біологічна зброя тощо); Інші порушення законів та звичаїв війни (удари по цивільних об'єктах без воєнної необхідності, напади на персонал або транспорт гуманітарних місій	відповідальністю за ст. 31-1 КК). Суб'єктивна сторона: Вина: Щодо діяння (ч. 1): прямий або непрямої умисел. Винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій, контекст збройного конфлікту та статус захищеної особи/об'єкта. Щодо наслідків у вигляді загибелі людини (ч. 2): вина може характеризуватися як умислом (прямим чи непрямої), так і змішаною/подвійною виною, коли саме базове порушення вчиняється умисно, а психічне ставлення до настання загибелі людини проявляється у формі непрямої умислу або самовпевненості/злочинної недбалості (наприклад, завідомо непропорційний напад на військову ціль із передбаченням супутніх втрат серед цивільних). Мотив і мета: не є обов'язковими ознаками складу злочину, але враховуються при призначенні покарання.	цивільних осіб внаслідок невибіркового ракетного удару по житловому кварталі або смерть полоненого від нелюдських умов утримання без спеціальної мети вбивства). Систематичні та кваліфікаційні наслідки нової редакції Імплементация стандарту Римського статуту: Термінологічна зміна назви на «Воєнні злочини» усуває розбіжність між доктринальним розумінням та судовою термінологією, узгоджуючи норму зі статтею 8 Римського статуту. Співвідношення з нормами про командну відповідальність: Застосування ст. 438 КК тепер безпосередньо корелює зі ст. 31-1 КК України (відповідальність військових командирів та інших осіб, які фактично діють як військові командири, або цивільних керівників). Вирішення колізій із жертвами невибіркового атак: Формулювання частини другої «спричинили загибель людини» значно спростило
--	--	--	--	--

		тощо); Віддання наказу про вчинення будь-якої з перелічених дій.		процес доказування для сторони обвинувачення у справах про масовані обстріли, де раніше виникали доктринальні суперечки щодо необхідності доведення суб'єктивної сторони саме «умисного вбивства» (ст. 115 КК) кожної окремої жертви.
Ст. 439 КК України Застосування зброї масового знищення	Родовий об'єкт: мир, безпека людства та міжнародний правопорядок. Основний безпосередній об'єкт: безпека існування людства, екологічна безпека, мирні умови життєдіяльності. Предмет: зброя масового знищення, заборонена міжнародними договорами (ядерна, хімічна, біологічна/бактеріологічна, токсична зброя). Потерпілий: неокреслене коло цивільних осіб та військовослужбовців.	Діяння (ч. 1): застосування зброї масового знищення, забороненої міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Способи: підрив, розпилення, скидання, випробування в бойових умовах, застосування боєприпасів із хімічними чи біологічними агентами. Бланкетна норма (посилання на Конвенцію про заборону хімічної зброї 1993 р., Конвенцію про бактеріологічну зброю 1972 р. тощо). Конструкція складу: формальний (ч. 1) та матеріальний (ч. 2).	Суб'єкт: загальний (особи, які віддають наказ або безпосередньо здійснюють застосування ЗМЗ; з 16 років). Суб'єктивна сторона: прямий умисел щодо факт застосування зброї. Щодо тяжких наслідків за ч. 2 – умисел або необережність (змішана вина).	Кваліфікуючі наслідки (ч. 2 ст. 439 КК): - Загибель людей; - Інші тяжкі наслідки (масові отруєння, екологічна катастрофа, тривале зараження місцевості, масові захворювання). Розмежування: відмінність від ст. 441 КК (екоцид) полягає у предметі посягання – обов'язковому застосуванні саме ЗМЗ.
Ст. 441 КК України Екоцид	Родовий об'єкт: мир, безпека людства та міжнародний правопорядок. Основний	Діяння (альтернативні форми): 1) Масове знищення	Суб'єкт: загальний (фізична осудна особа з 16 років). Суб'єктивна сторона: прямий або непряний	Одночастинний склад (ст. 441 КК не містить окремих частин). Екологічна

	безпосередній об'єкт: екологічна безпека довкілля, безпека функціонування біосфери та збереження природи. Предмет: рослинний та тваринний світ, атмосфера, водні ресурси, земельні масиви.	рослинного або тваринного світу; 2) Отруєння атмосфери або водних ресурсів; 3) Вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу (руйнування гідротехнічних споруд, дамб, техногенні аварії). Способи: заповнення токсичними речовинами, підриг запруд, радіаційне, хімічне чи біологічне забруднення. Конструкція складу: матеріально-формальний склад (закінчений з моменту спричинення масового знищення/отруєння або створення реальної загрози екологічної катастрофи).	умисел щодо вчинення дій; Ставлення до наслідків у вигляді екологічної катастрофи – умисел або необережність.	катастрофа: надзвичайна ситуація глобального чи регіонального масштабу, що призводить до незворотних системних змін у довкіллі. Відмежування від за загальних екологічних злочинів (ст. 239, 242, 245 КК): екоцид характеризується масовістю шкоди та масштабністю наслідків для всієї екосистеми.
Ст. 442 КК України Геноцид	Родовий об'єкт: мир, безпека людства та міжнародний правопорядок. Основний безпосередній об'єкт: безпека фізичного існування національних, етнічних, расових або релігійних груп людства. Потерпілий: члени визначеної національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Предмет (ч. 2): матеріали із закликами до геноциду.	Діяння (альтернативні форми ч. 1): 1) Позбавлення життя членів такої групи; 2) Заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень; 3) Створення для групи життєвих умов, розрахованих на її повне або часткове фізичне знищення; 4) Скорочення дітонародження чи запобігання дітонародженню в такій групі; 5) Насильницька передача дітей з однієї групи в іншу.	Суб'єкт: загальний (фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Спеціальна мета: намір повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи як такої (згідно з Конвенцією ООН 1948 р.).	Частини статті: - ч. 1: безпосередні дії геноциду; - ч. 2: публічні заклики до геноциду, виготовлення чи поширення матеріалів. Найтяжчий міжнародний злочин («злочин злочинів»). Розмежування: відрізняється від масових умисних вбивств (ст. 115 КК) та порушень законів війни (ст. 438 КК) наявністю обов'язкової спеціальної мети

		Діяння за ч. 2: публічні заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів. Конструкція складу: усічений / формально-матеріальний склад.		знищення цілої групи як такої.
Ст. 447 КК України Найманство	Родовий об'єкт: мир, безпека людства та міжнародний правопорядок. Основний безпосередній об'єкт: порядок забезпечення міжнародної безпеки, суверенітет та нейтралітет держав. Потерпілий: цивільне населення та законні збройні сили держави, проти якої діє найманець. Предмет (ч. 1): грошові кошти, майно, зброя, навчання.	Діяння (ч. 1 та ч. 2): - ч. 1: вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання найманців для використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення суверенітету; - ч. 2: участь найманця без дозволу відповідних органів державної влади у збройних конфліктах інших держав, воєнних або силових діях.	Суб'єкт: - За ч. 1: вербувальник, фінансист, інструктор (загальний суб'єкт з 16 років); - За ч. 2: спеціальний суб'єкт – найманець (особа, завербована для участі у збройному конфлікті з метою отримання особистої вигоди/винагороди, яка не є громадянином сторони конфлікту чи її постійним мешканцем – ст. 47 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій). Суб'єктивна сторона: прямий умисел. Мотив: корисливий (отримання матеріальної винагороди).	Частини статті: - ч. 1: організаційні та забезпечувальні дії щодо найманців; - ч. 2: безпосередня участь найманця у воєнних діях. Статус найманця: згідно з МГП найманці не мають права на статус комбатанта або військовополоненого і підлягають кримінальній відповідальності за сам факт участі у збройному конфлікті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

до курсу «Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини»
(в таблицях)

1. Конституція України від 28 червня 1998 р. (редакція 4 лютого 2011 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25. - Ст. 131.
3. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973- 2012 роки) : станом на 20 вересня 2012 року / упор-ки. : Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – 2013. – 456 с.
4. Кримінальний кодекс України (зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України №2617-VIII від 22.11.2018 р.) – Суми: ТОВ «ВВП НОТІС», 2018. – 204 с.
5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 01.10.2020 р. – Електрон. дан. (1 файл).
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41 – Ст. 379
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14 травня 2015 року № 421-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 29.- ст..264
8. Закон України «Про внесення змін до законів України щодо боротьби з тероризмом» від 05.06.2014 р. N1313-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 29, ст. 946

2. Основна навчальна література — Загальна частина

9. Бурдін В. М., Маркін В. С., Бурачинська Ю. Б. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. Бурдіна, В. Маркіна. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 1147 с. Це одне з найновіших фундаментальних українських видань із Загальної частини; підручник враховує законодавство станом на 01.12.2024 р.
10. Тютюгін В. І., Борисов В. І., Пономаренко Ю. А. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. Харків : Право, 2020. 584 с.
11. Бабенко А. М., Будяченко О. М., Воронцов А. В. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Одеса : ОДУВС, 2021. 438 с.
12. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. 5 вид. перероб і доп. Київ: Алерта, 2018. 360 с.
13. Вереша Р. В. Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2022. 612 с. Кримінальне право України : Загальна частина: Навчально-методичний

комплекс // В. К. Матвійчук, І. О. Харь, М. І. Карпенко. – К. : Національна академія управління, 2012. 154 с.

14. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Баулін Ю.В. та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.

15. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Х. : Право, 2020. 584 с

16. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. 7-ме вид., перероб. та допов. Київ : Алерта, 2021. 500 с.

17. Мирошниченко Н. А., Стрельцов Є. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : тексти лекцій : навч.-метод. посіб. Одеса : Астропрінт, 2022. 328 с.

18. Бондаренко О. С., Думчиков М. О. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2022. 114 с.

19. Тютюгін В. І., Рубащенко М. А. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник для підготовки до заліків та іспитів. 8-ме вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2025.

3. Основна навчальна література — Особлива частина

20. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / Бандурка І. О. та ін ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с.

21. Кримінальне право України: Особлива частина: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [Ю. В. Баулін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. 4-те вид., переробл. і допов. –Х.: Право, 2010. – 720 с.

22. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ : Елтон-2, 2012. 704 с.

23. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Атіка, 2009. 744 с.

24. Кримінальне право України. Особлива частина. За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. –К., Атіка, 2008. –712 с.

25. Тацій В. Я., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 768 с.

26. Литвинов О. М. та ін. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с.

27. Топчій В. В., Дідківська Г. В., Нікітін Ю. В. та ін. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Ірпінь, 2021. 411 с.

28. Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Чернівці, 2022. 319 с.

29. Сухонос В. В., Білокінь Р. М. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. Суми : Університетська книга, 2023. 672 с.

30. Коломієць Ю. Ю., Ободовський О. В. Кримінальне право України. Особлива частина : навчально-методичний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 228 с.

31. Чуваков О. А. Кримінальне право України (Особлива частина) : електронні методичні рекомендації до практичних занять. Одеса, 2023. 122 с.

4. Фундаментальні та науково-практичні праці

32. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України/ [Авт. колектив: Александров Ю. В., Андрушко П. П., Антипов В. І., Клименко В. А., Матишевський П. С. та ін.] // Відповідальний редактор С.С. Яценко. 4-те вид., перероб. та доп. К.: А.С.К., 2005. 848 с.

33. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / [Авт. колектив: Бойко А.М., Брич Л.П., Грищук В.К., Дудоров О.О., Мельник М.І., Музика А.А., Навроцький В.О., Ришелюк А.А., Хавронюк М.І.]; За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. -3.вид., перероб. та доп. К. : Атіка, 2003. 1054 с.

34. Кримінальне право України. Загальна та особлива частина : навч. посібник / В. М. Стратонов, О. С. Сотула. – К. : Вид-во «Істина», 2007. – 400 с.

35. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінальне право : навчальний посібник. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.

36. Сотула О. С., Саїнчин О. С. Кримінально-правова характеристика та основи розслідування умисних вбивств : монографія. Херсон-Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 928 с.

37. Бібленко В. С., Сотула О. С. Незаконні дослідження над людиною в контексті кримінального права: теоретичні основи та компаративні підходи : монографія / В. С. Бібленко, О. С. Сотула. Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 260 с.

38. Бухтоярова В. В., Сотула О. С. Кримінально-правова кваліфікація незаконної експлуатації людини: компаративний аналіз національних систем : монографія / В. В. Бухтоярова, О. С. Сотула. Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 264 с.

39. Березніков О. В., Сотула О. С. Кримінально-правове забезпечення захисту у сфері моральних засад суспільства та недоторканності місць пам'яті : монографія / О. В. Березніков, О. С. Сотула. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2026. 228 с.

Стратонов Василь Миколайович, Сотула Олександр Сергійович
Кримінальне право України : Загальна та Особлива частина в
таблицях

навчальний посібник
Електронне видання

ISBN 978-617-8670-58-0